

ФОНД АКТИВНИ ГРАЖДАНИ БЪЛГАРИЯ ПО ФМ НА ЕИП 2014-2021 г.

Фондация „Български адвокати за правата на човека“, в партньорство с Българския хелзинкски комитет, изпълнява тригодишен проект „Международните правозащитни стандарти на фокус“ с финансова подкрепа, предоставена от Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство.

ЕЛЕКТРОННО ИЗДАНИЕ

БЮЛЕТИН

СЪДЕБНА ПРАКТИКА ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Брой 71, май 2022 г.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на фонд „Активни граждани България“ по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от фондация „Български адвокати за правата на човека“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на фонд „Активни граждани България“.

В настоящия седемдесет и първи бюлетин „Съдебна практика по правата на човека“ ще намерите кратки резюмета на решения, постановени през май 2022 г. от Европейския съд по правата на човека („ЕСПЧ“) по дела срещу други държави, анотации на всички решения на ЕСПЧ по дела срещу България, както и диспозитивите на решения на Съда на Европейския съюз по дела, касаещи права на човека, от същия месец.

Бюлетинът излиза в електронен вариант и се разпространява безплатно.

Съдържание

1. ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД ЕСПЧ	3
2. ЗАБРАНА ЗА ИЗТЕЗАНИЕ И НЕЧОВЕШКО И УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ	4
3. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ	5
4. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС	6
5. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ	10
6. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, НА СЪВЕСТИТА И НА РЕЛИГИЯТА, НА СЪБРАНИЯТА И НА СДРУЖАВАНЕ	12
7. ЗАЩИТА НА СОБСТВЕНОСТТА.....	23
8. ЗАБРАНА ЗА ДИСКРИМИНАЦИЯ	24
9. ДРУГИ ПРАВА.....	37
10. РЕШЕНИЯ НА СЪДА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ.....	40

Амбицията на фондация „Български адвокати за правата на човека“ е този бюлетин да достига до максимално широк кръг представители на юридическата професия и да ги подпомага в работата им по прилагане на европейските правозащитни стандарти в България.

1. ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД ЕСПЧ

Оплакванията на жалбоподателя по членове 7, 8 и 10 са недопустими поради неподаване на въззивна жалба и неповдигане по същество на тези оплаквания пред националния съд. По делото правителството е представило съдебна практика относно случаи, в които въззивната инстанция е оправдала подсъдимите, въпреки съкратеното съдебно следствие, проведено на първа инстанция.

[I.B. against Bulgaria, \(no. 105/14\)](#) – решение по допустимост

Жалбата е недопустима като подадена след изтичането на 6-месечния срок по Конвенцията. Съдът намира, че жалбата до Върховния административен съд срещу приетия Общ устройствен план на София, който ограничава ползването на земя, собственост на двете дружества изглежда напълно неуместна и с голяма вероятност не би имала успех.

[GBM METAL EOOD and NOREX TK OOD against Bulgaria \(no. 10843/14\)](#) - решение по допустимост

Оплакването на жалбоподателя по чл. 6 § 2 от Конвенцията за нарушение на презумпцията за невинност в контекста на дисциплинарно производство, проведено едновременно с наказателно производство срещу него е явно необосновано по следните причини, тъй като 1) разглежданите правонарушения в двете производства са различни; 2) производствата са проведени от

различни органи, като дисциплинарният установява относимите факти самостоятелно; 3) административният, а не наказателният съд, е разгледал законосъобразността на заповедта на министъра на вътрешните работи; 4) в решенията си ВАС се е ограничил до установяване на дисциплинарната отговорност на жалбоподателя за нарушаване на неговите служебни задължения, без да засяга въпроса за наказателната му отговорност и 5) формулировките, използвани в мотивите на съдебните решения не навеждат към формиране на извод, че жалбоподателят е виновен в извършването на престъпление.

[Kehayov contre la Bulgarie \(No 31067/15\)](#) - решение по допустимост

Оплакванията на жалбоподателката във връзка с продължителността на обезщетителна процедура за отчужден апартамент по реда на ЗТСУ са явно необосновани, тъй като забавянията в процедурата след 2001 г. не могат да бъдат приписани на властите, които са заели активна позиция, непрестанно търсейки решения, докато жалбоподателката не успява в продължение на много години да отговори на тези усилия по смислен начин.

[Ugrinova against Bulgaria \(no. 75025/17\)](#) – решение по допустимост

2. ЗАБРАНА ЗА ИЗТЕЗАНИЕ И НЕЧОВЕШКО И УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ

Дори да се допусне, че жалбоподателят е оказал известна съпротива на полицейските служители, то интензитетът на приложената срещу него сила не е била пропорционална и необходима с оглед на конкретните обстоятелства. Съдът намира, че проведената предварителна проверка по случая не е била достатъчно задълбочена, което е основание за констатация за нарушение и на процесуалния аспект на чл. 3.

Решение по делото [Ignatov c. Bulgarie](#) (№ 50494/19)

Въпреки събраните доказателства за съвкупление с лице под 14-годишна възраст и указанията, дадени от окръжния прокурор, районна прокуратура не се произнася по отношение на това деяние, не образува наказателно производство и не предприема никакви действия по разследване, ограничавайки се до разследване на твърденията за изнасилване. Следователно разследването се оказва неспособно да доведе до установяване на фактите и разкриване на виновните лица. ЕСПЧ приема, че разследването не отговаря на критериите за ефективност по чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията.

Решение по делото [Y.P. c. Bulgarie](#), (no. 23614/20)

3. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ

Основанието за задържането на жалбоподателя в продължение на седем месеца, тъй като не можел да бъде експулсиран за Ирак поради липса на валидни документи не е останало валидно през целия период, тъй като властите са предприели активни стъпки за сезиране на иракското посолство едва на шестия месец от настаняването в центъра за задържане – нарушение на чл. 5, § 1.

Решение по делото [Ali Reza c. Bulgarie \(no. 35422/16\)](#)

4. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС

Неизпълнението на окончателното съдебно решение, с което е признато правото на реституция е в нарушение на правото на справедлив процес и на правото на жалбоподателя да се ползва мирно от своите притежания.

Решение по делото [Dimov v. Bulgaria](#), (no. 14642/15)

Значителната финансова тежест и немотивирания отказ на Конституционния съд да присъди на жалбоподателя разноските по конституционната му жалба представлява ограничение на правото на достъп до съд.

Решение по делото [Dragan Kovačević v. Croatia](#) (no. 49281/15)

Фактите: Жалбоподателят, лице с умствени увреждания, е лишен от дееспособност след образуването на производство от съответните органи пред местните граждански съдилища. Жалбоподателят подава конституционна жалба до Конституционния съд (КС), който отменя решенията на гражданските съдилища, но отхвърля искането му за възстановяване на разноските, тъй като съгласно закона участниците в производството пред КС понасят собствените си разноски, освен ако съдът не реши друго.

Решението:

Жалбоподателят се оплаква по чл. 6, § 1 от Конвенцията, че правото му на достъп до съд е нарушено, тъй като, въпреки че КС е уважил конституционната му жалба, не му е присъдил разходите за процесуално представителство.

Относно допустимостта

24-28. Правителството твърди, че жалбоподателят не е изчерпал вътрешните

средства за защита, тъй като в производството пред КС не е изложил доводи за присъждане на разноски и не е представил доказателства, че ги е направил. Също така посочва, че не е било необходимо жалбоподателят да бъде представляван от адвокат и, ако счита, че е необходимо, е следвало да посочи обстоятелствата, които оправдават наемането на адвокат и присъждането на разноски. Алтернативно, жалбоподателят е можел да поиска възстановяване на разноските пред КС в рамките на възобновеното производство пред гражданските съдилища.

29-34. Жалбоподателят посочва, че няма изискване да обосновава мотивите си към искането за разноски, нито доказателства, тъй като размерът е нормативно определен. Счита, че производството пред КС за специално производство, подчиняващо се на специални процесуални правила, и не счита, че разноските от такова производство следва да могат да се претендират в гражданското производство.

35-44. Съдът повтаря, че процесуалното представителство пред КС не може да се счита за неоправдано, като се има предвид, че този съд решава сложни въпроси, свързани със защитата на основните права и свободи, и че за лица без правна подготовка и опит, такива въпроси може да са трудни за разбиране. Това важи и в настоящия случай, когато жалбоподателят е лице с умствено увреждане, което се нуждае от процесуално представителство, за да защити ефективно правата си. Съдът не приема и останалите възражения на правителството, тъй като КС не е отхвърлил искането за присъждане на разноски като необосновано, а е малко вероятно гражданските съдилища да

присъдят разноските по конституционната жалба на жалбоподателя, след като КС вече е отхвърлил искането.

Относно основателността

45-53. Жалбоподателят твърди, че процесуалното му представителство е било необходимо, тъй като КС решава сложни въпроси относно защитата на основните права и свободи, които изискват специфична правна експертиза и познаване на практиката на този съд и съдебната практика на Съда, като се позовава на констатациите на Съда в *Bibić v. Croatia* (dec.), no. 1620/10. Освен това делото е от екзистенциално значение за жалбоподателя, тъй като решенията, оспорени с конституционната му жалба, са го лишили от дееспособност и по този начин засягат основен аспект от личния му живот. Практиката на КС да не присъжда разноски, могат да обезсърчат потенциални жалбоподатели, жертви на нарушения на правата на човека, да подават конституционни жалби и следователно да ограничат достъпа им до конституционно правосъдие. Също така нормативно предвидените адвокатски разходи за изготвянето на конституционна жалба са повече от средната работна заплата в Хърватия и представляват значителен разход за обикновения гражданин. Отбелязва, че не се предвижда предоставяне на правна помощ в производството пред КС. Такава практика представлява сериозна пречка за достъп до КС. Посочва, че е несправедливо лицата, които са претърпели нарушение на конституционните им права и са принудени да подадат конституционна жалба, да са наказани да поемат разходите за успешната си конституционна жалба.

54-66. Правителството твърди, че поемането на разноските по конституционната жалба, не представлява ограничение на правото на достъп до КС. Жалбоподателят е подал жалба, която е била уважена. Не е бил длъжен да заплаща съдебни такси или да бъде представляван от адвокат. Освен това

по нито едно от делата не е бил осъждан да заплаща разноски. Посочва, че държавата е осигурила на жалбоподателя подходящ представител – майка му, която е можела да подаде от негово име конституционна жалба. Жалбоподателят е счел за необходимо да си наеме адвокат и тези разноски не могат да бъдат разглеждани като ограничение на достъпа до съд. Алтернативно посочва, че достъпът до съд не е бил неоправдано неограничен, а ограничението е преследвало легитимна цел и е било пропорционално на тази цел. Посочва, че, тъй като производството е специално, съдът има по-голяма свобода да прецени въпроса с разноските. Възможността да се присъдят разноски е предвидено като изключение с цел да се осигури правилното функциониране на КС, като се предотврати претоварването му и се защити финансовата стабилност на държавния бюджет.

67-71. Съдът отбелязва, че жалбоподателят е имал възможност да подаде жалба до КС и се е възползвал от тази възможност, като съдът е уважил жалбата му, но не му е присъдил разноските. Решението се основава на вътрешното законодателство. Правило, според което участник в производството пред съда трябва да поеме собствените си разноски, освен ако съдът не реши друго, не може да се счита за несъвместимо само по себе си с чл. 6, § 1. Съдът трябва да установи в настоящия случай дали последиците от прилагането на въпросното правило е било съвместимо с чл. 6, § 1. Размерът на разноските, оценен в светлината на конкретните обстоятелства на даден случай, е съществен фактор при определянето дали дадено лице се е ползвало от правото на достъп до съд, гарантирано от чл. 6, § 1 от Конвенцията. Налагането на значителна финансова тежест след приключване на производството може да представлява ограничение на това право (вж. *Станков срещу България*, no. 68490/01, §§ 52 и 54, и *Klauz v. Croatia*, no. 28963/10,

§§ 77 и 82). Съдът също така е постановил, че при спорове срещу държавата, отказът да се възстановят разноските на спечелилите жалбоподатели може също да представлява ограничение на достъпа им до съд.

72-74. Разходите за изготвяне на конституционна жалба (еквивалент на 815 евро) са били повече от средната заплата в Хърватия по това време. Следователно това е представлявало значителна финансова тежест дори за обикновения гражданин, да не говорим за жалбоподателя, чийто месечен доход се е състоял от равностойността на 164 евро обезщетения за инвалидност. Отказът на КС да присъди на жалбоподателя разноските по неговата конституционна жалба представлява ограничение на правото му на достъп до съд. Ограничението на правото на достъп до съд не е съвместимо с чл. 6, § 1, ако не преследва легитимна цел и ако няма пропорционалност между използваните средства и целта.

75-78. Въпреки че конституционните права са тези, които лицата и частните юридически лица имат срещу държавата и други публични образувания, производствата пред хърватския КС, формално са едностранни производства. По този начин липсва риска, че в случай на неуспех ще трябва да се възстановят разноските на противната страна. Липсата на такъв риск, заедно с липсата на задължение за плащане на съдебни такси в производството, може да доведе до претоварване на КС с голям брой неоснователни конституционни жалби, което може да застраши правилното му функциониране. Намалването на държавните разходи може да представлява легитимна цел за ограничаване на възстановяването на таксите за съдебни спорове. Следователно Съдът е склонен да приеме, че легитимната цел на ограничението е да гарантира безпроблемното функциониране на КС и защитава държавния бюджет. Трябва да се отбележи все пак, че разпоредбата

предвижда изключение – възможност КС да реши друго и да адаптира решението си към обстоятелствата на всеки конкретен случай.

79-81. Производството пред КС е било от екзистенциално значение за жалбоподателя. Жалбоподателят е лице с умствено увреждане и следователно е трябвало да бъде процесуално представляван, за да защити ефективно правата си, като помощта на адвокат пред КС не може да се разглежда като ненужна дори за неуязвими лица, тъй като този съд решава сложни въпроси, които за всеки неспециалист могат да бъдат трудни за разбиране. Разноските по конституционната жалба, които жалбоподателят е трябвало да заплати на своя адвокат, представляват значителна финансова тежест дори за обикновен гражданин, да не говорим за човек с ниски доходи като него и Съдът не приема аргумента, че жалбоподателят не е изложил този факт на КС. Вътрешното право не предвижда възможност за получаване на правна помощ в производството пред КС. Съдът повтаря, че правната помощ е индивидуално право, а не задължение, което трябва да се упражнява и че не трябва да пречи на жалбоподателя да бъде представляван от адвокат по свой избор. Вземайки предвид легитимната цел, Съдът не вижда разлика между финансиране на разходите като правна помощ или възстановяването им при успешна конституционна жалба.

82-84. Съдът отчита и че доколкото производството по конституционната жалба е едностранно, не е съществувал риск да има възпиращ ефект върху социалните служби при изпълнението на техните задължения да инициират когато намерят за необходимо производство по лишаване от дееспособност. Съдът повтаря, че чл. 6, § 1 също така задължава съдилищата да мотивират решенията си, като това им задължение зависи от обстоятелствата на конкретния случай. В настоящия случай КС само се е позовал на законовите разпоредби без конкретни мотиви. С оглед

гореизложеното Съдът заключава, че ограничението на правото на достъп до съд на жалбоподателя не е оправдано с оглед преследваните легитимни цели и следователно е налице нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията.

Членове 8 и 9 от Директива (ЕС) 2016/343 относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невинност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство трябва да се тълкуват в смисъл, че когато, въпреки положените от тях разумни усилия, компетентните национални органи не успеят да установят местонахождението на обвиняем и поради това не успеят да му предоставят информация относно образувания срещу него процес, този обвиняем може да бъде съден и евентуално осъден задочно, но в този случай по принцип той трябва да има възможност след съобщаване на присъдата да се позове директно

на предоставеното от тази директива право на възобновяване на процеса или на достъп до еквивалентно средство за правна защита, което води до ново разглеждане на делото по същество в негово присъствие. Това право обаче може да му бъде отказано, ако от точни и обективни данни е видно, че посоченото лице е получило достатъчно информация, за да знае, че срещу него ще се води съдебен процес, и умишлено и с намерение да избегне правосъдието е попречило на органите да го уведомят официално за съдебния процес.

Решение на СЕС по [дело C-569/20](#), по преюдициално запитване, отправено от Специализирания наказателен съд

5. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ

1) Член 20 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска държава членка да отхвърли заявление за събиране на семейството, подадено в интерес на гражданин на трета страна, член на семейството на лице, което е гражданин на Съюза и на тази държава членка, и което никога не е упражнявало свободата си на движение, само и единствено поради това, че този гражданин на Съюза не разполага с достатъчно средства за себе си и за посочения член на своето семейство, така че последният да не се превърне в тежест за националната система за социално подпомагане, без оглед на това дали между споменатия гражданин на Съюза и посочения член на семейството му съществува отношение на зависимост от такова естество, че при отказ да се признае производно право на пребиваване на последния, този гражданин на Съюза би бил принуден да напусне територията на Европейския съюз като цяло и по този начин би бил лишен от ефективно упражняване на най-съществената част от правата, които му предоставя неговият статут на гражданин на Съюза.

2) Член 20 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, от една страна, че не е налице отношение на зависимост, което може да обоснове предоставянето на производно право на пребиваване по силата на този член, само и единствено поради това, че съответният гражданин на държава членка, който е пълнолетен и никога не е упражнявал свободата си на движение, и съпруга(та) му, пълнолетен гражданин на трета

страна, са длъжни да живеят съвместно в съответствие със задълженията, произтичащи от брака и предвидени в правото на държавата членка, чийто гражданин е този гражданин на Съюза и в която този брак е бил сключен, и от друга страна, че когато гражданинът на Съюза е малолетен или непълнолетен, преценката дали е налице отношение на зависимост, което да обоснове съгласно посочения член предоставянето на родителя на това дете, гражданин на трета страна, на производно право на пребиваване, трябва да се направи след като, с оглед на висшия интерес на съответното дете, се вземат предвид всички обстоятелства в конкретния случай. Когато този родител живее трайно с другия родител, гражданин на Съюза, на това малолетно или непълнолетно лице, е налице оборима презумпция, че съществува такова отношение на зависимост.

3) Член 20 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че е налице отношение на зависимост, което може да обоснове съгласно този член предоставянето на производно право на пребиваване в полза на малолетно или непълнолетно дете, гражданин на трета страна, на съпруг — който от своя страна е гражданин на трета страна — на гражданин на Съюза, който никога не е упражнявал свободата си на движение, когато от брака между този гражданин на Съюза и неговия съпруг има родено дете, гражданин на Съюза, което никога не е упражнявало правото си на движение, и в смисъл, че последното би било принудено да

напусне територията на Съюза като цяло, ако малолетното или непълнолетно дете, гражданин на трета страна, бъде принудено да напусне територията на съответната държава членка.

*Решение на СЕС по [Съединени дела C-451/19](#)
и [C-532/19](#)*

6. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, НА СЪВЕЩТА И НА РЕЛИГИЯТА, НА СЪБРАНИЯТА И НА СДРУЖАВАНЕ

Ненасилственият протест срещу политиката на правителството представлява предимно изразяване, поради което следва да се разглежда по чл. 10, тълкуван в светлината на чл. 11. Налагането на санкция, административна или друга, колкото и снизходителна да е, на автора на израз, който се квалифицира като политически, може да има нежелан смразяващ ефект върху публичната реч.

Решение по делото [Bumbeș v. Romania \(No. 18079/15\)](#)

Фактите: Жалбоподателят, известен активист, участващ в различни граждански прояви, е глобен заедно с още трима души за това, че се е привързал с белезници към бариера на паркинг, блокирайки достъпа до централата на правителството, и е издигнал плакати, без да е подал необходимото предварително уведомление, в знак на протест срещу спорен проект за добив на полезни изкопаеми. Жалбоподателят неуспешно оспорва глобата пред националните съдилища.

Решението

Оплакването за нарушение на членове 10 и 11 от Конвенцията

Жалбоподателят се оплаква, че окончателното решение на Окръжния съд в Букурещ, потвърждаващо наложената му санкция, е нарушило правата му на свобода на изразяване и на мирни събрания, предвидени в членове 10 и 11 от Конвенцията.

Относно допустимостта

37-42. Правителството твърди, че съгласно практиката на Съда, делото трябва да се разглежда само по чл. 11 от Конвенцията, който е специален по отношение на чл. 10. Освен това според полицейския доклад и решението на националните съдилища, жалбоподателят е наказан, защото е извършил действия, засягащи обществения ред поради начина, по който е избрал да протестира. Не е наказан заради участието си в протеста, заради изразеното лично мнение или заради съдържанието на скандираните лозунги, или защото не е подал необходимото предварително уведомление, поради което счита, че и чл. 11 е неприложим. Жалбоподателят счита, че съгласно практиката на Съда жалбата му може да бъде разгледана и по двете разпоредби. Отбелязва, че събирането е било мирно и че той е останал пасивен и мълчалив през цялото време.

43-49. Съдът отбелязва, че точните обстоятелства, довели до налагане на глоба на жалбоподателя, включително точната хронология на действията му, остават до известна степен неясни, доколкото националните органи и съдилищата не са разгледали и изяснили този въпрос. Съдът приема версията на жалбоподателя за събитията, като посочва, че правителството не е оспорило представените доказателства и че те съответстват на констатациите на националните съдилища и полицейския доклад. Съдът не може да приеме, че наказанието, наложено на жалбоподателя, може да бъде разграничено от възгледите, изразени от него чрез действията му, или да

подкрепи аргумента на правителството, че жалбоподателят е бил наказан само за извършване на действия, засягащи обществения ред. Съдът счита, че чл. 10 е приложим, тъй като чл. 10 е приложим към възгледи или мнения, изразени чрез поведение (вж. *Mătășaru v. the Republic of Moldova*, nos. 69714/16 and 71685/16, § 29, с допълнителни препратки). Поведението на жалбоподателя не представлява насилие или подбуждане към него, никой не е ранен по време на събитието, а повредите по бариерата са нанесени от един от служителите на правоприлагащите органи, когато се е опитвал да изведе жалбоподателя, а не от самия жалбоподател. Правителството не е представило никакви доказателства, че срещу жалбоподателя или другите участници са повдигнати обвинения за физическо насилие или за увреждане на обществена собственост. Съдът е на мнение, че фактите по делото на жалбоподателя попадат в обхвата на членове 10 и 11 от Конвенцията.

Относно основателността

50-55. Жалбоподателят посочва, че националните съдилища са приели, че той е участвал в събиране, което е незаконно, тъй като не било спазено изискването за предварително уведомяване, приложимо дори и към спонтанните протести. Твърди, че е избрал по-провокативен начин на протест, тъй като предходните протести не са дали резултат. С действията си е целял само да покаже недоволството си и да привлече вниманието на обществеността. Наложена му санкция е намеса в правото му на свобода на изразяване или на свобода на събранията, което не е необходимо в едно демократично общество. Съгласен е, че мярката преследва легитимния интерес да защити обществения интерес, но не и че цели да предотврати нарушаването на дейността на публичната институция, тъй като дейността на институцията не е била нарушена. Събитието е с много кратка

продължителност и не е довело до унищожаване на публична собственост. Пешеходното движение не е засегнато. Не е имало належаща обществена необходимост властите да накажат жалбоподателя. Националните съдилища не са предоставили относими и достатъчни причини, обясняващи намесата в правата му, защитени от чл. 10 или чл. 11, като са приели, че намесата е оправдана, тъй като не е спазена съответната правна рамка.

56-58. Правителството оспорва, твърди, че съдилищата са намерили справедливия баланс между заложените конкуриращи се интереси.

59-61. The Open Society Justice Initiative и Greenpeace Romania заявяват, че случаят на жалбоподателя е предоставил на Съда възможност да признае, че обструктивните или символични протести, понякога наричани ненасилствени преки действия, представляват важна форма на комуникация в демократично общество, защитено от чл. 10 и не трябва да подлежи на изисквания за уведомяване. Алтернативно, в случай че действията на жалбоподателя се разглеждат като мирно събрание по реда на чл. 11, то всички изисквания за уведомяване за събрания трябва да предвиждат изключения за специални обстоятелства, които оправдават незабавно отговор. Ключовите въпроси, които Съдът трябва да разгледа, когато решава дали поведението на жалбоподателя е изразяване по смисъла на чл. 10 или мирно събрание по смисъла на чл. 11 са дали: (i) поведението включва умишлено събиране на други участници; (ii) улесняването на събитието от страна на властите може обективно да се счита за необходимо и липсата на предварително известие им е попречила да направят това; и (iii) изискване за предварително уведомяване би попречило на предвидената форма на протеста, като се има предвид, че протестът включва елемент на конфронтация или изненада или е незабавен

отговор на текущо събитие. Встъпилите трети страни считат, че протестът на жалбоподателя трябва да бъде разгледан съгласно чл. 10, тълкуван в светлината на чл. 11.

62-66. Съдът повтаря, че свободата на изразяване съставлява една от най-важните основи на демократичното общество и едно от съществените условия за неговия напредък и самореализацията на всеки индивид. Член 10 е приложим не само за „информация“ или „идеи“, които са приети благосклонно или се считат за безобидни, но също и за тези, които обиждат, шокират или смущават. Такива са изискванията за плурализъм, толерантност и широко мислене, без които няма „демократично общество“ (вж. *Handyside v. the United Kingdom*, 7.12.1976, § 49 и *Jersild v. Denmark*, 23.09.1994 г., § 37). Член 10 защитава не само същността на изразените идеи и информация, но и формата, в която те са предадени (вж. *Women On Waves and Others v. Portugal*, no. 31276/05, § 30). По същия начин правото на свобода на събранията е основно право в едно демократично общество. Следователно то не трябва да се тълкува ограничително и винаги трябва да се намира баланс между легитимните цели и правото на свободно изразяване на мнения чрез дума, жест или дори мълчание от лица, събрани по улиците или на други обществени места (вж. *Ezelen v. France*, 16.04.1991 г., § 52). Член 11 обаче защитава само правото на „мирни събрания“. Това понятие не обхваща демонстрация, при която организаторите и участниците имат насилствени намерения (вж. *Станков и ОМО Илинден срещу България*, nos. 29221/95 и 29225/95, § 77 и *Galstyan v. Armenia*, no. 26986/03, § 101). Независимо от това, дори да съществува реален риск демонстрацията да доведе до безредици, то тя не попада извън обхвата на чл. 11, но всяко ограничение, наложено на такова събрание трябва да е в съответствие с условията на § 2 от този член (вж. *Schwabe and M.G. v.*

Germany, nos. 8080/08 and 8577/08, § 103). Съдът повтаря, че всякакви мерки, представляващи намеса в свободата на събрания и изразяване, често дори застрашават демокрацията.

67-70. Въпросите за свободата на изразяване и свободата на мирни събрания са тясно свързани в настоящия случай. Защитата на личните мнения, гарантирана от чл. 10 от Конвенцията, е една от целите на свободата на мирните събрания, както е заложено в чл. 11 от Конвенцията (вж. *Taranenko v. Russia*, no. 19554/05, § 68, с допълнителни препратки). Същността на жалбата е, че жалбоподателят е наказан, заедно с други участници, в ненасилствената директна проява срещу политиката на правителството. Поради това Съдът е убеден, че събитието е представлявало предимно изразяване, още повече, че включва само четирима души и е продължило много кратко време (вж., *mutatis mutandis, Tatár and Fáber v. Hungary*, nos. 26005/08 и 26160/08, § 29). Освен това, тъй като е резултат от доста спонтанно решение и липсва каквато и да е предварителна реклама, трудно е да се предположи, че подобно събитие би могло да генерира присъствието на други участници или събирането на значителна тълпа, изискващи конкретни мерки от страна на властите. Следователно Съдът намира за уместно да разгледа настоящия случай по чл. 10, който въпреки това ще се тълкува в светлината на чл. 11 (вж. *Women On Waves and Others v. Portugal*, цитирано по-горе, § 28, и *Taranenko*, цитирано по-горе, § 69).

71-73. Въпросната мярка не може да се тълкува като засягаща само поведението на жалбоподателя като такова, а не и възгледите и посланието, изразено от него чрез действията му, от което следва, че е имало намеса в правото му на свободно изразяване (вж. *Tatár and Fáber*, цитирано по-горе, § 30). Такава намеса ще доведе до

установяване на нарушение на чл. 10 от Конвенцията, освен ако не е предписана от закона, преследва легитимна цел и е необходима в едно демократично общество за постигане на тази цел (пак там).

74-88. Съдът не възприема аргументите на жалбоподателя, че правното основание на наложената му санкция е неправилно, поради което намесата в правата му била незаконосъобразна. Спорната регулаторна рамка предвижда широко тълкуване на това какво представлява събитие, подлежащо на предварително уведомяване, и предоставя на властите широка свобода на преценка при налагането на ограничения върху такива събития, при липса на уведомяване. Съдът отбелязва също, че поведението, избрано от жалбоподателя и другите участници, само по себе си би могло да се разглежда като противозаконно действие, което противоречи на обществения ред и мир и на нормите на социално съжителство, и което поражда възможността да му бъде наложена санкцията. Съдът е готов да приеме, че приложената национална правна рамка, е формулирана достатъчно ясно, за да изпълни изискването за предвидимост съгласно чл. 10, § 2 от Конвенцията и следователно намесата в правото на жалбоподателя е „предвидена от закона“. Съдът приема, че мярката срещу жалбоподателя е преследвала легитимните цели, посочени от правителството - предотвратяване на безредици и към защита на правата и свободите на други.

89-100. Съдът повтаря, че тестът за „необходимост в едно демократично общество“ изисква Съдът да определи дали намесата, за която се оплаква, съответства на „належаща социална нужда“ като прецени дали мотивите, посочени от националните власти, за да оправдаят намесата, са били „релевантни и достатъчни“ и дали предприетата мярка е била „пропорционална на преследваните законни цели“. Съдът трябва да се увери, че националните власти,

са приложили стандарти, които са в съответствие с принципите, изпълнени в чл. 10. В настоящия случай Съдът е установил, че жалбоподателят и другите участници са искали да привлекат вниманието на своите съграждани и държавни служители към своето неодобрение на политиките на правителството. Това е тема от обществен интерес и допринася за продължаващия дебат в обществото. Последователният подход на Съда е да изисква много силни причини за оправдаване на ограниченията върху политическия дебат, тъй като широките ограничения несъмнено биха засегнали зачитането на свободата на изразяване в съответната държава. Протестните действия са се провели на площад, свободно отворен за обществеността. Събитието е прекратено бързо от служителите на реда и жалбоподателят и другите участници са отведени в полицейски участък и глобени, след като почти не им е дадено време да изразят мнението си. Националните съдилища са разгледали въпроса като публично събитие, изискващо предварително уведомяване. Поради това Съдът намира за уместно да приложи принципите на чл. 11 от Конвенцията. Отново подчертава, че докато правилата, уреждащи публичните събрания, като например системата за предварително уведомяване, могат да бъдат от съществено значение за гладкото провеждане на публични демонстрации, доколкото позволяват на властите да сведат до минимум прекъсването на движението и да предприемат други мерки за безопасност, тяхното прилагане не може да се превърне в самоцел (вж. *Novikova and others*, цитирано по-горе, § 163, с допълнителни препратки). Съдът повтаря постоянната си позиция, че ситуация на незаконност, като тази, не е задължително да оправдава намеса в правото на дадено лице на свобода на събранията. Липсата на предварително уведомление и произтичащата от това „незаконност“ на събитието, което властите

считат за събрание, не дава картбланш на властите, а реакцията на властите остава ограничена от изискванията за пропорционалност и необходимост съгласно чл. 11 от Конвенцията (вж. *Primov and others v. Russia*, no. 17391/06, § 119, и *Novikova and others*, цитирана по-горе, § 163). Когато не са налице актове на насилие, властите следва да показват известна толерантност към мирните събрания. Подходящата „степен на толерантност“ не може да бъде определена абстрактно: Съдът трябва да разгледа конкретните обстоятелства по делото и по-специално степента на „нарушаването на обикновения живот“, тъй като се разбира, че всяко голямо събиране на обществено място неизбежно създава неудобства за населението или някои смущения в обичайния живот. Действителната степен на такава толерантност и нейните специфични прояви варират в зависимост от конкретните обстоятелства на всеки случай. Съдът подчертава, че остава на първо място в обхвата на преценката на националните власти, които имат пряк контакт със замесените, да определят как да реагират на публично събитие. Независимо от това, като се има предвид горесцитираните принципи, Съдът счита, че неговата задача е да прецени дали решенията, взети от властите, надлежно отчитат степента на „нарушаването на обикновения живот“. В тази връзка Съдът отбелязва, че националните съдилища не са оценили нивото на безпокойство, ако има такова. Ограничили са се до отбелязването, че жалбоподателят не е изпълнил изискването за предварително уведомяване и че закопчаването с белезници за бариерата и изразението на лицето могат да се считат за действия, които са нарушили обществения ред и спокойствие. Съдът повтаря, че принципът на пропорционалност изисква да се намери баланс между изискванията на целите, изброени в чл. 11, § 2, от една страна, и тези на свободното изразяване на мнения с дума, жест или дори мълчание от хора, събрани по улиците или на други

обществени места, от друга страна. Независимо от това, Съдът отбелязва, че националните съдилища не са се стремили да постигнат този баланс, придавайки преобладаващата тежест на формалната незаконосъобразност на въпросното събитие. Съдът посочва, че националните съдилища не са преценили с оглед на броя на участниците дали предварителното уведомяване ще даде възможност на властите да предприемат необходими мерки за гладкото протичане на събитието. Освен това прилагането на това правило към изразяване, а не само към събрания, би създавало предварително ограничение, което е несъвместимо със свободното съобщаване на идеи и може да подкопае свободата на изразяване (вж. *Tatár and Fáber*, цитиран по-горе, § 40). Оспорваните действия на властите не са съобразени с изискването прилагането на правилата, уреждащи публичните събрания, да не се превръща в самоцел.

101-102. Накрая Съдът отбелязва, че глобата, наложена на жалбоподателя, е минималната предвидена законова сума и жалбоподателят не е оспорил или представил доказателства, че плащането на глобата е извън неговите финансови възможности. Въпреки това, той отново подчертава, че налагането на санкция, административна или друга, колкото и снизходителна да е, на автора на израз, който се квалифицира като политически, може да има нежелан смразяващ ефект върху публичната реч (вж., *mutatis mutandis*, *Tatár and Fáber*, цитирано по-горе, § 41). Съдът счита, че решението за ограничаване на свободата на изразяване на жалбоподателя не е подкрепено от причини, които са уместни и достатъчни, за да обосноват „необходимост“ по чл. 10 § 2 от Конвенцията. Следователно намесата не е необходима в едно демократично общество по смисъла на чл. 10 от Конвенцията и е налице нарушение на чл. 10, тълкуван в светлината на чл. 11.

Обидните изявления на високопоставени държавни служители, имат

по-голяма тежест и могат да навредят в по-голяма степен на репутацията на други лица. Накърняването на репутацията на адвокати от страна на високопоставен държавен служител и превръщането му в обект на подигравки с цел уронване на авторитета, е също толкова ефективно, колкото и отправянето на заплахата, за да се попречи на изпълнението на професионалните им задължения.

Решение по делото [Mesić v. Croatia \(no. 19362/18\)](#)

Фактите: Жалбоподателят е бивш президент на Хърватия. През 2006 г. г-н Юрашинович, адвокат във Франция от хърватски произход подал до компетентните власти във Франция сигнал за извършено престъпление. В жалбата се съдържаха твърдения, че опитът за убийство е извършен от престъпна организация, която се ръководи от жалбоподателя. Два хърватски вестника публикували статии, касаещи така изнесената в жалбата информация. Г-н Юрашинович потвърдил пред медиите, че такива твърдения са изложени в жалбата му, но отказал да влезе в детайли. В същия ден жалбоподателят участвал в пресконференция, на която основна тема били твърденията, че ръководи престъпна организация, замесена в опит за убийство. В изявленията си пред медиите той отрекъл истинността на тези твърдения и посъветвал г-н Юрашинович да посети известна психиатрична болница в Загреб, където хора като него могли да получат подходящо лечение. Това изявление било широко отразено в медиите, като включително било публикувано на официалния сайт на президента на Хърватия.

През 2007 г. г-н Юрашинович предявил срещу жалбоподателя иск за обезщетение за причинените му чрез клеветата неимуществени вреди. В иска се твърдяло,

че жалбоподателят използвал позицията си на президент на Хърватия и медийното внимание, което има, за да опетни честта и доброто име на ищеца. Съдилищата уважили иска и жалбоподателят бил осъден да заплати обезщетение в размер на около 6600 евро.

Решението

Относно оплакването за нарушение на чл. 10 от Конвенцията.

Жалбоподателят се оплаква, че осъдителните решения на националните съдилища са нарушили правото му на свободно изразяване на мнение, защитено от чл. 10 от Конвенцията.

38-51. Жалбоподателят поддържа, че с изказванията си се е опитал да отрече истинността на сериозни обвинения по негов адрес. Излага твърдения, че не е извършена правилна преценка на баланса между правото на изразяване и правото на чест и достойнство. Отбелязва, че репликите му са били в отговор на обвиненията, че е участвал в опит за убийство, че той се е опитал да защити не само своята репутация, но и тази на президентската институция. Според жалбоподателя изреченото от него е част от обществен дебат, тъй като по това време е бил президент на Хърватия. По-нататък жалбоподателят излага твърдения, че използваните от него думи са метафора и не следва да бъдат тълкувани буквално. Отбелязва, че съгласно практиката на Съда в обхвата на чл. 10 попадат и саркастични изрази, включително обидни, шокиращи и разстройващи. Заявява, че неговият коментар е ироничен отговор на безпочвени сериозни обвинения, извършени публично, срещу него самия.

52-63. Правителството застъпва тезата, че намесата на националните съдилища е правомерна, преследваща легитимна цел и необходима в едно демократично общество. Целта ѝ е била да защити честта и

репутацията на гражданин. Посочва, че съгласно практиката на Съда, лица, заемащи висши държавни постове следва да подбират по-внимателно думите си.

64-74. Становище представя и г-н Юрашинович. Твърди, че използваната метафора е обидна за цялото хърватско общество, тъй като се свързва с терора по време на комунистическия режим, когато политически противници са били принудително затваряни в психиатрични заведения. По отношение на твърденията, че репликата е част от обществен дебат, заявява, че подобно обидно обръщение към него в качеството му на адвокат не би могло да се разглеждано като част от дебат с публичен интерес.

75-79. На първо място, Съдът приема, че оплакването попада в обхвата на защита по чл. 10. Приема, че е налице намеса в правото на свободно изразяване на жалбоподателя. Намира, че същата е предвидена в националното законодателство, каквото е изискването на § 2, както и че с нея се преследва легитимна цел, а именно защитата на репутацията и правата на трето лице.

80-83. За да прецени дали намесата е била необходима в демократичното общество Съдът трябва да се увери, че националните органи са приложили стандарти, които са в съответствие с принципите, въплътени в чл. 10 и са се позовали на „приемлива оценка на релевантните факти“. Отбелязва, че следва да се провери дали не е нарушен баланса между различните защитавани ценности, в случая защитата на репутацията и защитата на свободното изразяване. Затова на първо време следва да се прецени дали правата на г-н Юрашинович по чл. 8 са били застрашени.

84-93. Съдът отчита факта, че към момента, в който е изрекъл процесните реплики, жалбоподателят е бил президент на Хърватия, поради което те са срещнали сериозен медиен отзвук. Поради това Съдът

прави извода, че без значение дали думите му се разбират буквално, или метафорично, те са били в състояние да навредят на репутацията на г-н Юрашинович. Освен това те са обидни и за хората с психически заболявания. Съдът отбелязва, че при конфликт между правото на репутация и правото на свободно изразяване следва да се вземат предвид няколко критерия: допринесло ли е изказването за обществения дебат; известността на засегнатото лице и неговото предхождащо поведение; съдържанието, формата и последствията от изказването; тежестта на наложената санкция. Макар националните съдилища да са отчели, че делото се отнася до две противоречащи си права, те не са разгледали гореизброените критерии. Поради тази причина Съдът намира, че трябва сам да извърши необходимата проверка на баланса между двете права.

94-97. Съдът отбелязва, че г-н Юрашинович не е бил публична фигура преди информацията за подадения от него сигнал да бъде изнесена в хърватските медии. Същият не по своя воля се е озовал в медийното пространство и не е направил публично изявление по повод жалбоподателя. Когато е бил попитан от журналисти за подадения сигнал, той единствено е потвърдил наличието на същия и отказал да даде повече информация. Не става ясно как съдържанието му е изтекло в медиите. Поради това Съдът приема, че ситуацията на г-н Юрашинович не може да се приравни към тази на хора доброволно станали част от публичното пространство в ролята си на политици или участници в обществен дебат. Следователно по отношение на него не са допустими по-широки граници на допустима критика.

98-102. Съдът констатира, че предполагаемото участие на държавен глава в опит за убийство и/или евентуалните му връзки с организираната престъпност несъмнено представляват въпрос от

обществен интерес. Жалбоподателят е имал право да отговори на такова обвинение и да се защити, което той е направил първо чрез фактически изявления, отричайки всякакви връзки с Х.П., лице, свързано с организираната престъпност. Впоследствие жалбоподателят изразява мнението си, че идеята той да стои зад опит за убийство и да има връзки с организираната престъпност е абсурдна, но отива и по-далеч и се опитва да дискредитира г-н Юрашинович като човек, на когото не може да се има доверие, използвайки унижителни изрази по негов адрес. Според Съда, обиждайки лично третото лице, жалбоподателят не е допринесъл за дебат по въпрос от обществен интерес и е преминал границите на допустимата критика. А фактът, че той е президент на страната, е предпоставка за по-голяма вреда за репутацията на обиденото лице.

103-110. Съдът отчита значението на свободата на изразяване на високопоставени държавни служители при изпълнението на задълженията им и по отношение на осигуряването на разделението на властите. От друга страна, взема предвид и обстоятелството, че думите изречени от тях имат по-голяма тежест. Отчита също така и че адвокатите играят жизненоважна роля в правосъдието и че свободното упражняване на адвокатската професия е необходимо за обезпечаването на справедливостта. Съдът приема, че атакуването на репутацията на адвокатите от страна на високопоставени държавни служители и превръщането им в обект на подигравки с цел уронване на авторитета им е също толкова ефективно, колкото и отправянето на заплаха, за да се попречи на изпълнението на професионалните им задължения. Също така отбелязва, че в настоящия случай г-н Юрашинович е бил поставен в позиция, която не му позволява да се защити, защото е бил длъжен да не изнася данни, касаещи наказателното производство във Франция.

111-115. При извършване на преценката относно тежестта на наложената санкция, Съдът взема предвид няколко фактора. Думите, изречени от президента на републиката, са в състояние да причинят по-голяма вреда и да накърнят репутацията на засегнатото лице в по-висока степен. Освен това, изявлението на жалбоподателя, на което г-н Юрашинович не е бил в състояние да отговори, е било широко разпространено от медиите. Съдът също отбелязва, че изявлението на жалбоподателя, освен накърняващо репутацията, би могло да има „възпиращ“ ефект върху упражняването на професионалните задължения на адвоката. Поради тези причини, съдът приема, че наложената санкция е съразмерна.

С оглед гореизложеното, Съдът приема, че не е налице нарушение на чл. 10 от Конвенцията. Намесата на националните власти в правото на свободно изразяване се явява необходима в демократичното общество.

Властите не са нарушили чл. 11 от Конвенцията, като са отказали на партията жалбоподател разрешение да проведе конгреси в три турски града, за да може да издигне кандидати за парламентарните избори. За отказа, мотивиран с неизпълнение на законовото изискване за създадени местни структури в поне 1/3 от районите на тези градове, са изложени релевантни и достатъчни съображения и партията не е била възпрепятствана да осъществява дейността си, включително да създава такива структури.

Решение по делото [Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi c. Turquie \(n° 41955/14\)](#)

Фактите: Жалбоподател е политическата партия *Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi* (Партия на зелените и на левицата на бъдещето), на която през 2013 г. регионалните избирателни съвети отказали разрешение да проведе конгреси в Анкара, Анталия и

Артвин, тъй като нямала местни структури в поне 1/3 от районите на тези градове, а това било условие за издигане на кандидати за парламентарните избори. Върховният избирателен съвет (ВИС), пред който обжалвала решенията, ги потвърдил.

Решението:

Твърдяното нарушение на чл. 11 от Конвенцията

26. Партията жалбоподател се оплаква, че с постановения отказ е нарушена свободата на събранията и на сдружаването, която ѝ гарантира чл. 11 от Конвенцията.

27-34. Правителството твърди, че оплакването е недопустимо, тъй като следвало да бъде подадено в 6-месечен срок от решенията на регионалните избирателни съвети, а не от тези на ВИС, който упражнявал контрол само за „пълна противозаконност“. Съдът отхвърля възражението. Намира, че ВИС не се е ограничил до формален преглед на относимите норми, а е упражнил контрол в пълен обем.

35-40. По съществото на оплакването Съдът приема, че спорният отказ представлява намеса при упражняване на правото на „свобода на сдружаването“ по смисъла на чл. 11 от Конвенцията, както и че тази намеса е била предвидена в законите за политическите партии и за изборите и изборните листи, чиято достъпност не е под въпрос. Съдът намира и че приложимото законодателство е било насочено към утвърждаване на партията жалбоподател на цялата национална територия, така че разпространението на идеите и дейностите ѝ да позволи познаването им от всички граждани с избирателно право. Следователно намесата е преследвала легитимните съгласно чл. 11, § 2 цели, а именно защита на обществения ред и на правата и свободите на другите.

41-42. По въпроса дали намесата е била необходима в едно демократично общество правителството подчертава, че партията жалбоподател не е изпълнила законовите условия за провеждане на местни конгреси, тъй като не е създавала достатъчен брой

местни структури, както и че подобна законодателна мярка е разумна. Партията оспорва.

43-44. Съдът напомня установените в практиката му общи принципи, че политическите партии представляват съществена за функционирането на демокрацията форма на сдружаване и несъмнено попадат в приложното поле на чл. 11 от Конвенцията (напр. *Parti républicain de Russie c. Russie*, n° 12976/07, § 75). При упражняването на контрол Съдът не замества националните юрисдикции, а проверява от гледна точка на чл. 11 решенията, които те са взели по силата на правомощието им за преценка. Той обаче трябва не само да се изследва дали те са упражнили правомощието си добросъвестно, грижливо и разумно, а и да разгледа намесата в светлината на всички обстоятелства по делото, за да установи дали тя е била „пропорционална на преследваната легитимна цел“ и дали съображенията, изложени от националните органи като оправдание за нея, са били „релевантни и достатъчни“. При тази проверка Съдът трябва да се убеди, че националните власти са приложили правила, съобразени с утвърдените от чл. 11 принципи, както и че са се основали на задоволителна преценка на относимите факти (напр. *Stankov et Organisation macédonienne unie Ilinden c. Bulgarie*, n°s 29221/95, 29225/95, § 87).

45-47. В настоящия случай не се спори, че партията жалбоподател е била свободна да води политическата си дейност в трите града, както и в техните райони, в които все още не е имала местни структури, като е била в състояние да пропагандира идеите си посредством мирни публични събрания по смисъла на чл. 11 от Конвенцията, за да привлече последователи и да създаде такива структури. Освен това, видно от решенията на ВИС, тя е била информирана, че може отново да поиска разрешение за провеждане на местни конгреси в тези градове, когато изпълни законовото условие. Съдът отбелязва, че съгласно законите за политическите партии и за изборите и изборните листи условие за участието на политическите партии в парламентарни избори е 6 месеца преди тях да са създали структури в най-малко половината от

градовете (съответно в най-малко 1/3 от техните райони) и да са провели там конгреси, освен ако имат парламентарни групи. Според Съда упражняването от партията жалбоподател на свободата ѝ на сдружаване съгласно чл. 11 от Конвенцията трябва да се разглежда и в светлината на правото ѝ да участва в парламентарни избори съгласно чл. 3 от Протокол № 1 – област, в която държавите разполагат с широка свобода (вж., *mutatis mutandis*, напр. *Tănase c. Moldova* [GC], n° 7/08, §§ 157-158). В случая решенията на ВИС се основават на обстоятелството, че законодателят е решил да постави условия, за да може дадена политическа партия да проведе конгрес с цел след това да се яви на парламентарните избори. Така провеждането на конгреси на местно, регионално и национално ниво представлява важен етап от действията на всяка партия, за да може в крайна сметка да има цялостна национална база, когато участва в изборите. Упражнението от ВИС контрол се е състоял в проверка дали партията жалбоподател е изпълнила поставените от законодателя условия, осъществена въз основа на конкретни факти.

49-51. В светлината на горното Съдът напомня, че държавите разполагат с известна свобода на преценка при определянето на условията, които трябва да изпълни политическа партия, желаеща да се яви на парламентарни избори и евентуално да управлява страната. Той вече е приемал, че в някои случаи тази свобода може да включва право на намеса – стига да е пропорционална – във вътрешната организация и функционирането на дадена партия, ако не е спазила приложимите разумни правни формалности (*Tebieti Mühafize Cemiyeti et Israfilov c. Azerbaïdjan*, n° 37083/03, § 72, и цитираното *Parti républicain de Russie*, § 87). Волята на законодателя е била да уреди представителността на цялата територия на национално ниво – например в главните градове, както и на местно ниво – например в селата, която се изисква от политическите партии, за да имат право да проведат конгрес. Съдът напомня, че националните органи – както законодателни, така и съдебни, по принцип са в най-добра позиция да преценят конкретните трудности, свързани с опазването на демократичния ред

в страните им (срв. *Ždanoka c. Lettonie* [GC], n° 58278/00, § 134). Обръща внимание и на ролята на политическите партии – единствените формации, които могат да имат достъп до властта и да упражнят влияние върху цялостния режим (вж., *mutatis mutandis*, *Oran c. Turquie*, n° 28881/07, 37920/07, § 64). Ето защо, при липсата на произвол от страна на ВИС що се отнася до прилагането на закона по отношение на партията жалбоподател, Съдът напомня, че тълкуването и прилагането на вътрешното законодателство е задача преди всичко на националните съдилища, които той не замества. Не е негова задача да се произнася относно избраните от законодателя на дадена държава техники за правно уреждане на една или друга област; ролята му се ограничава до проверка дали възприетите методи и техните последици са в съответствие с Конвенцията (срв. *Demokrat Parti c. Turquie (déc.)*, n° 8372/10, § 36).

52-55. Въпреки решенията на ВИС, Съдът не вижда властите да са осъществили каквато и да било друга намеса, за да препятстват или смутят дейностите на партията жалбоподател, насочени към изпълнение на законовите изисквания за провеждане на местни конгреси. ВИС е отхвърлил нейното искане на базата на фактологическа и обективна оценка относно недостатъчния брой на структурите ѝ. Решенията му не са се основавали на критерии, свързани например с незаконосъобразна дейност, застрашаваща териториалната цялост, или на дейност в нарушение на чл. 11 от Конвенцията, или общо на накърняване на конституционния ред, застрашаващо върховенството на закона. Така партията жалбоподател не е била възпрепятствана да упражнява правото си на свобода на сдружаването по смисъла на чл. 11 от Конвенцията или да осъществява политическата си дейност в съответствие със своя устав и действащото законодателство. Поради това Съдът е на мнение, че изложените в спорните решения мотиви, както и мотивите на законодателя, не представляват за нея пречка да упражнява правото си на свобода да провежда дейност в качеството ѝ на политическа партия. С оглед на изложеното Съдът приема, че изложените от ВИС съображения са били

релевантни и достатъчни и че намесата е била пропорционална на преследваната легитимна цел в едно демократично общество. Следователно не е извършено нарушение на чл. 11 от Конвенцията.

Твърдяното нарушение на чл. 13 във връзка с чл. 11 от Конвенцията

56-62. Партията жалбоподател се оплаква и от липсата на вътрешноправно средство за оспорване на решенията на ВИС, поспециално пред Конституционния съд (КС). Съдът намира че следва да разгледа оплакването през призмата на чл. 13. Напомня, че вече е отхвърлял подобно оплакване (цитираното *Oran*), като е приел, че то всъщност се отнася за невъзможността законовата разпоредба, от която според жалбоподателя произтича нарушение на чл. 3 от Протокол № 1, да бъде атакувана пред КС или друга юрисдикция, а чл. 13 не отива дотам да изисква правно средство за оспорване на самите закони като противоречащи на Конвенцията (*Maurice c. France* [GC], n° 11810/03, § 107, и цитираното *Oran*, § 87). В настоящия случай партията жалбоподателка е отнесла пред ВИС оплакването, което впоследствие е предявила пред Съда, т.е. е разполагала с ефективно правно средство за защита пред национален орган, който е упражнил контрол върху оспорените от нея решения от фактическа и от правна страна (вж., *a contrario*, *Karaçay c. Turquie*, n° 6615/03, § 44). Обстоятелството, че решенията на ВИС – най-висшестоящата национална юрисдикция, компетентна да се произнася по такива спорове, не могат да бъдат оспорвани пред друга юрисдикция, като КС, не е само по себе си в противоречие с чл. 13 (напр. *Youri Romanov c. Russie*, n° 69341/11, §§ 54-55). Поради това не е налице нарушение на тази разпоредба.

7. ЗАЩИТА НА СОБСТВЕНОСТТА

Неизпълнението на окончателното съдебно решение, с което е признато правото на реституция е в нарушение на правото на справедлив процес и на правото на жалбоподателя да се ползва мирно от своите притежания.

Решение по делото [Dimov v. Bulgaria, \(no. 14642/15\)](#)

Отнемането в полза на държавата на внесена в България пратка, наред с наложената на дружеството имуществена санкция в размер на неплатени мита поради сгрешен тарифен код в митническата декларация е непропорционално висока санкция, доколкото стойността на конфискуваната стока е деветнадесет пъти по-висока от понесената от държавата вреда.

Решение по делото [Roca Bulgaria AD c. Bulgarie \(no. 47080/14\)](#)

1) Член 8, параграф 1 от Директива 2014/42/ЕС от 3 април 2014 година за обезпечаване и

конфискация на средства и облаги от престъпна дейност в Европейския съюз трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална правна уредба, съгласно която, когато дадено имущество е иззето като евентуално средство или облага от престъпление, в съдебната фаза на наказателното производство собственикът му, добросъвестно трето лице, няма право да сезира компетентния съд с искане за връщане на това имущество.

2) Член 4, параграф 1 от Директива 2014/42 трябва да се тълкува в смисъл, че допуска национална правна уредба, която изключва конфискацията на вещ, принадлежаща на добросъвестно трето лице и използвана като средство на престъпление, включително когато тази вещ е била предоставена за трайно ползване от третото лице на подсъдимия.

Решение на СЕС по [дело C-505/20](#), по преюдициално запитване, отправено от Специализирания наказателен съд

8. ЗАБРАНА ЗА ДИСКРИМИНАЦИЯ

Неосигуряване на ефективна защита на LGBT активист и липса на ефективно разследване на хомофобски престъпления срещу нея – палеж на частна собственост, хомофобски вербални и физически атаки и открито подбуждане към насилие представлява нарушение на чл. 3 във връзка с чл. 14 от Конвенцията.

Решение по делото [Oganezova v. Armenia](#) (nos. 71367/12 and 72961/12)

Фактите: Жалбоподателката е известен член на LGBT общността в Армения, участвала в редица демонстрации в защита правата на тази общност както в Армения, така и в други страни. Жалбоподателката била съсобственик и управител на известен LGBT клуб в Ереван. След излъчването на нейно интервю във връзка с участието ѝ в LGBT шествие в Истанбул, в интернет пространството се развила масова кампания с реч на омраза спрямо нея и общността. Малко след това започнали посещения в нейния клуб от различни групи хора, които тормозели и заплашвали посетителите на клуба. Опасявайки се, че клубът ще се превърне в мишена на хомофобски атаки, собствениците се срещнали с двамата братя (А.К. и Н.К.) организатори на атаките срещу заведението, които обещали, че няма да последват други действия. На 8 май 2012 г. в ранните часове бил извършен умишлен палеж на клуба, от видеокамерите на съседните търговски обекти, собствениците разпознали един от братята като участник в палежа. На 9 май в организирана среща от страна на един от съсобствениците, с участието на жалбоподателката, двамата братя и полицията, А.К. признал, че са организирали палежа, защото LGBT общността била срам за Армения, а

жалбоподателката била активист в защита на техните права. На 10 май потвърдил показанията си, а в същия ден Н.К. направил самопризнание. На 11 май било образувано наказателно производство за умишлено повреждане на чуждо имущество, а А.К. бил арестуван. В нов разпит на 12 май той се отрекъл от самопризнанията си, твърдейки, че бил заплашван от полицията. На 14 май бил освободен под гаранция, заплатена от двама депутати от Арменияката революционна партия.

В дните след палежа клубът станал обект на множество посегателства, като различни групи се събирали пред него и извършвали вандалски прояви, включително оставяйки заплашителни съобщения по стените като „Върви по дяволите“, „Ще те убием“, както и драскали свастики. В интернет също се разразила масова кампания с реч на омразата спрямо жалбоподателката, нейната сестра и LGBT общността, като в редица коментари във Facebook и Youtube се призовавало жалбоподателката да бъде убита, да бъде сложена на електрически стол, че е трябвало да изгори в клуба, че нямало място за такива хора в Армения и др. На 17 май 2012 г. трима мъже унищожили част от мебелите в клуба и плюли по жалбоподателката. Въпреки че били подадени сигнали за отправените заплахи, полицията отказала да разследва. Редица политически лидери се изказали в подкрепа на хомофобските прояви. Единствено била осигурена полицейска закрила на жалбоподателката за 5 дни. През юни 2012 г. жалбоподателката и сестра ѝ напуснали Армения и потърсили убежище в Швеция, където им бил предоставен статут на бежанци.

На 25 юли окръжният съд в Ереван признал за виновни двамата братя и им наложил

наказание от 2 години лишаване от свобода, но отложил изпълнението му. Жалбоподателката обжалвала присъдата с аргументи, че наказанието било твърде снизходително, че първоинстанционният съд не бил отчел хомофобските подбуди и тежестта на извършеното престъпление. На 23 октомври 2013 г. апелативният съд отхвърлил жалбата и потвърдил присъдата, но същевременно освободил двамата братя от изтърпяване на наказанието на основание закона за амнистията, приет на 3 октомври 2013 г. Жалбоподателката подала касационна жалба, която била отхвърлена като недопустима.

Решението:

Оплакванията за нарушение на чл. 3 и чл. 8 самостоятелно и във връзка с чл. 14 от Конвенцията

Жалбоподателката се оплаква, че националните власти не са предприели адекватни мерки за защита от атаките и заплахите от различни физически лица и групи хора срещу нея и собствеността ѝ, както и че не е проведено ефективно разследване на умишления палеж и събитията след него, включително заплахите срещу нея и LGBT общността, като разследващите органи и съдът отказват да установят хомофобските подбуди на извършителите. Освен това, жалбоподателката се оплаква от липсата на адекватна законодателна рамка за борба с престъпленията от омраза.

По същество на жалбата

71-72. Правителството твърди, че липсата на подходяща законодателна рамка възпрепятства ефективните разследвания и ограничава средствата за борба с престъпленията от омраза. Въпреки това правителството твърди, че са положени всички необходими и възможни мерки в хода на разследването, както за защита на

пострадалата, така и за наказване на извършителите. Правителството изтъква, че в редица други подобни случаи наказанията са сходни, а пропуските в разследването не са обусловени от сексуалната ориентация на жалбоподателката.

Преценката на Съда

77-78. Задължението на властите да предотвратят насилие от омраза, както и да разследват наличието на връзка между насилието и дискриминационен мотив, може да попадне в обхвата на позитивните задължения на държавата по членове 3 или 8, също така може да се разглежда и като част от задълженията ѝ по чл. 14. Предвид тясната връзка на тези разпоредби, определени въпроси могат да се изследват едновременно по няколко от разпоредбите (вж. *M.C. and A.C. v. Romania*, по. [12060/12](#), § 105). Вземайки предвид обстоятелствата по настоящото дело, а именно умишления палеж, последвалата дискриминационна кампания срещу жалбоподателката и твърденията ѝ, че хомофобските мотиви на извършителите изобщо не са взети предвид от властите, Съдът намира, че е най-подходящо да разгледа оплакванията ѝ по чл. 3 във връзка с чл. 14.

79-81. Съдът припомня, че нечовешкото и унижително третиране следва да достигнат минимален праг на жестокост, за да попаднат в обхвата на чл. 3. Този минимален праг зависи от конкретните обстоятелства по делото. Дори при отсъствието на телесно увреждане или интензивно физическо или психическо страдание, когато третирането унижава или омаловажава дадено лице, било в очите на другите и в тези на жертвата, показвайки липса на уважение или накрънявайки човешкото му достойнство, предизвиквайки страх, мъка или чувство за малоценност, способни да сломят нравственото или физическото съпротивление на лицето, то такова

третиране също попада в обхвата на забраната по чл. 3 (вж. *Women's Initiatives Supporting Group and Others*, nos. 73204/13 and 74959/13, § 59). Дискриминационните изказвания и обиди във всички случаи трябва да се разглеждат като утежняващ фактор в светлината на чл. 3, особено когато е налице насилствено престъпление от омраза.

87. Съдът отбелязва, че жалбоподателката се оплаква от една страна, че властите не са провели ефективно разследване на подпалването, което да вземе предвид хомофобския мотив; от друга страна, тя твърди, че властите не са я защитили от и не са разследвали последвалите хомофобски нападения срещу клуба и заплахите и тормоза срещу личността ѝ, включително онлайн.

88-91. Относно това дали е достигнат прагът на суровост на твърдяното малтретиране Съдът отбелязва, че в настоящия случай няма никакви данни жалбоподателката да е пострадала физически, което обстоятелство обаче не може да бъде решаващо, тъй като третиране, което унижава или принижва дадено лице в очите на другите или в очите на жертвата, като показва незачитане или намалява човешкото му достойнство, или предизвиква чувство на страх, мъка или малоценност, способно да сломи моралната и физическата съпротива на лицето, може да се окачестви като унижително и също да попадне в обхвата на забраната, установена в член 3 от Конвенцията (вж. *Aghdgomelashvili and Japaridze v. Georgia*, no. 7224/11, §§ 47-49). Действително жалбоподателката е станала мишена на агресивна хомофобска кампания, включително и онлайн, която я е принудила да напусне родината си за постоянно. При оценката на събитията, Съдът взема предвид положението на ЛГБТ общността в Армения, която, според различни доклади, е обект на множество хомофобски прояви в Армения. На този фон дискриминационният

характер на събитията и особено уязвимост на жалбоподателката, която открито заявява своята сексуална ориентация, са били особено очевидни.

94-95. Съдът посочва, че клубът като цяло и в частност жалбоподателката са били обект на агресия, продължила най-малко 2 седмици, включително ежедневни нападения към клуба след опожаряването му, словесни обиди, заплахи, които са били открито дискриминационни. В това отношение самата полиция е признала, че към онзи момент е съществувал сериозен риск за физическата безопасност на жалбоподателката. Целта на атаките очевидно са били да сплашат жалбоподателката и тя да се откаже от активната си дейност в подкрепа на LGBT общността. В резултат на атаките жалбоподателката е лишена от своите доходи поради унищожаване на бизнеса ѝ. Емоционалното страдание на жалбоподателката следва да е било допълнително утежнено от факта, че полицията е била наясно за хомофобските обиди срещу нея, щетите по клуба, реалната заплаха за физическата ѝ безопасност, но е предприела мерки за закрила едва 1 седмица по-късно, които мерки са прекратени само 5 дни по-късно без никакви данни, че рискът за жалбоподателката и нейните близки е отминал.

97. Цялата ситуация, в която е попаднала жалбоподателката, неизбежно е предизвикала у нея чувства на страх, мъка и несигурност, които са несъвместими със правото ѝ на зачитане на човешкото ѝ достойнство. Следователно е преминал прага на суровост по смисъла на чл. 3 във връзка с чл. 14.

99-100. По отношение на палежа Съдът намира, че след случката на 8 май 2012 г. не са предприети никакви действия по разследване за разкриване на извършителите. Единствено благодарение

на действията на служителите от съседни търговски обекти и на усилията на жалбоподателката и нейните сътрудници, са установени извършителите. Отново благодарение на организираната от жалбоподателката среща с двамата братя извършители, полицията е успяла да ги залови.

101-102. Съдът обръща внимание, че извършителите са установени преди полицията да образува наказателно производство, а двамата братя са признали деянието си и хомофобските си подбуди. За съда остава неясно защо един от извършителите остава „неизвестен“, въпреки че е посочен от двамата братя А.К. и Н.К. Въпреки че дискриминационните мотиви са били известни на разследващите дори преди образуване на наказателното производство, повдигнатото обвинение е само за „умишлено увреждане на чуждо имущество“.

103. Според практиката на Съда наличието на доказателства за дискриминационни мотиви следва да доведе до ефективно прилагане на наказателни механизми, съгласно които да се наложи адекватно наказание. Както посочва правителството обаче, към онзи момент арменското законодателство не предвижда такива механизми. Дори разпоредбата криминализираща подбуждането към омраза не включва хомофобските мотиви. Така деянието е разгледано от националните органи като обикновен палеж без да се отчетат мотивите зад него.

106. Без подобен строг подход от страна на правоприлагащите органи, престъпленията от омраза неизбежно се третираат както онези, зад които не стои подобен мотив, а подобно безразличие може да бъде равносилно на покровителство на престъпленията от омраза. Нещо повече, липсата на разграничение между тези случаи

може да представлява и неравно третиране, несъвместимо с чл. 14.

109. Що се отнася до събитията след деня на палежа, Съдът отбелязва, че разследващите органи не са предприели никакви мерки, въпреки че са били уведомени за редица посегателства спрямо опожарения клуб, редицата заплахи и обиди по адрес на жалбоподателката. Правителството не оспорва тези факти.

112-114. Съдът посочва още, че полицията е предприела мерки за закрила на жалбоподателката едва 7 дни след като същата е подала сигнал за нападението над нея на 17 май 2012 г. и основателните притеснения за собствения ѝ живот. Въпреки това мерките са прекратени след само 5 дни, а мотивите за това остават неясни, а правителството не дава никакви обяснения в тази посока. Поради тази причина Съдът заключава, че властите не са осигурили адекватни мерки за закрила на жалбоподателката от хомофобските атаки на различни физически лица след палежа на 8 май 2012 г.

115-116. Не на последно място, Съдът обръща внимание на липсата на каквито и да било последствия по отношение на различните престъпни прояви след палежа на клуба. Според полицията тези деяния били предмет на разследването за палежа, но нито обвинителния акт, нито последващите съдебни актове споменават по какъвто и да било начин тези престъпления, а още по-малко предприетите мерки за тяхното разследване, ако такива изобщо е имало. Следователно Съдът констатира, че властите не са провели надлежно разследване по оплакванията на жалбоподателката за тормоз по хомофобски подбуди.

118. Във връзка с наличните доказателства за реч на омразата спрямо жалбоподателката в интернет, Съдът подчертава, че няма нито

едно сведение по делото полицията да е предприела някакви действия по разследване. Правителството твърди, че били предприети „оперативни действия по разследване“, но без да посочат каквито и да било детайли, както и не представят никакви документи в подкрепа на тези твърдения.

120-122. Съдът припомня, че наказателни санкции, включително срещу лица, отговорни за най-сериозните прояви на омраза, подбуждащи към насилие, следва да се прилагат само като крайна мярка (вж. *Association ACCEPT and Others v. Romania*, no. 19237/16). Когато обаче деянията, съставляващи тежки престъпления, са насочени срещу физическата или психическата неприкосновеност на дадено лице, само ефективни наказателни механизми могат да осигурят адекватна защита и да имат възпиращ ефект (вж. *Beizaras and Levickas v. Lithuania*, no. 41288/15, §§ 110-11). Съдът намира, че настоящият случай е точно такъв, доколкото коментарите по адрес на жалбоподателката съдържат открити призови за насилие. Имайки предвид действителните актове за насилие, включително умишления палеж, хомофобските нападения срещу жалбоподателката, предхождащи дискриминационната онлайн кампания срещу нея, властите е трябвало да се отнесат значително по-сериозно към призивите за насилие в социалните мрежи. Вместо това, самите управляващи, в лицето на депутати от управляващата партия, публично са подкрепили и насърчили престъпните действия. Съдът отчита последващите законодателни промени, като включване на престъплението „реч на омразата“ в националното законодателство, но същевременно отбелязва, че сексуалната ориентация и половата идентичност не са включени като характеристики на жертвите на престъплението. Следователно властите не са реагирали адекватно на хомофобските изказвания и реч на омразата срещу

жалбоподателката, която е станала тяхна мишена единствено заради своята сексуална ориентация.

123-124. Въз основа на горните констатации, Съдът заключава, че властите не са осигурили адекватна защита на жалбоподателката от хомофобските нападения и реч на омразата срещу нея и не са провели надлежно разследване на деянията срещу нея. Следователно е налице нарушение на чл. 3 във връзка с чл. 14 от Конвенцията.

При упражняването на родителските права следва да се отчита приоритетната цел - най-добрите интереси на децата, което включва съгласуване на образователния избор на родителите и опит да се постигне задоволителен баланс между индивидуалните концепции и когато е необходимо да се определят минимални правила относно личните религиозни практики. Фактът, че националните съдилища са разпоредили на жалбоподателя да се въздържа от активно въвличане на дъщеря си в религиозната му практика, не може да се разглежда като съставляващ разлика в третирането между него и майката на детето въз основа на религията и съответно не е налице нарушение на чл. 14 от Конвенцията във връзка с чл. 8.

Решение по делото [T.C. v. Italy \(no. 54032/18\)](#)

Фактите: В рамките на производство относно упражняване на родителски права майката на дъщерята на жалбоподателя твърди, че той като член на Свидетелите на Йехова, е водил дъщеря им на религиозни служби още след раздялата им, когато детето е било 3-годишно. Тя също така се оплаква, че той не е позволявал на детето да посещава уроци по балет и я е водил със себе си, когато разпространява религиозни списания на улицата. След становище на социалните

служби относно въздействието върху детето на религиозните дейности на двамата родители съдилищата са осъдили жалбоподателя да се въздържа от въвличане на дъщеря си в неговата религия, без това да означава, че няма право да говори с нея за религиозните си убеждения. Основавайки решението си на експертен доклад и съсредоточавайки се главно върху висшите интереси на детето, съдилищата са приели, че интензивните усилия на жалбоподателя да включи дъщеря си в своите религиозни дейности са дестабилизиращи и стресиращи за нея. Те са взели предвид и факта, че жалбоподателят се е опитал да скрие участието на дъщеря си в религиозни действия от нейната майка.

Решението:

Оплакване за нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 8 в светлината на чл. 9 от Конвенцията

Жалбоподателят се оплаква, че решенията на националните съдилища са се намесили непропорционално в правото му на семеен живот и свободата на религия. Посочва, че е налице различно третиране поради избора му на религията на Свидетелите на Йехова и поради това твърди, че е нарушение на членове 8 и 9 от Конвенцията, самостоятелно и във връзка с чл. 14. Твърди и че е налице нарушение на равните права между него и бившата му съпруга в отношенията им с детето, което е защитено от чл. 5 от Протокол № 7 от Конвенцията.

30. Съдът като взема предвид конкретните обстоятелства по делото и като господар на правната квалификация на фактите по делото счита, че оплакванията на жалбоподателя трябва да бъдат разгледани съгласно чл. 14 във връзка с чл. 8 от Конвенцията, който да се тълкува и прилага в светлината на чл. 9 от Конвенцията (вж. *Abdi Ibrahim v. Norway* [ГО], no. 15379/16, §§ 141-142, и, *mutatis mutandis*, *Vojnity v.*

Hungary, no. 29617/07). Съдът счита, че възпитанието на детето в съответствие със собствените религиозни или философски убеждения може да се разглежда като начин родителят да „изповядва своята религия или убеждения чрез преподаване, практикуване и спазване“. Ясно е, че когато детето живее със своя родител, последният може да упражнява правата по чл. 9 в ежедневието си чрез упражняването на правата си по чл. 8 (вж. *Abdi Ibrahim*, цитирано по-горе, § 140).

32-35. Правителството твърди, че жалбоподателят иска от Съда да разгледа фактите по делото и да установи нарушение на вътрешното право като четвърта инстанция. Освен това, правителството твърди, че правото му на семеен живот не е ограничено и че жалбоподателят е споделял своите религиозни убеждения с дъщеря си. Посочва, че балансирането, извършено от националните съдилища между правата на жалбоподателя по членове 8 и 9 от Конвенцията и най-добрия интерес на детето, е в пълно съответствие с практиката на Съда. Твърди, че придържането към навиците, дейностите и практиките на една религиозна деноминация е несъвместимо с придържането към друга такава. Ето защо в случай на несъгласие относно религиозното образование националните съдилища са оправомощени и задължени да действат в най-добър интерес на детето. Отбелязва, че националните съдилища са обосנוвали решението си главно с оглед поведението на жалбоподателя при укриване на участието на детето в дейността на Свидетелите на Йехова.

36-39. Жалбоподателят твърди, че националните съдилища са се намесили непропорционално в правото му на личен и семеен живот, като твърди, че не е имало доказателства за риск от действително уврежда на детето с религиозните практики. Посочва, че намесата е непредвидима поради своята неяснота. Твърди, че решенията са опорочени поради

дискриминационни пристрастие срещу неговата религия, като така се създава впечатление, че неговата религия е опасна и трябва да се избягва. Посочва, че националните съдилища са разследвали само неговите вярвания и практики и са разпоредили само на него да се въздържа от активно въвличане на детето в религиозните практики, но не и на бившата му съпруга. Посочва, че решенията са дискриминационни, тъй като насърчават участието в католически дейности и оспорва, че въвличането в религия, различна от католицизма, е увреждащо за интересите на детето.

40-43. Съдът отбелязва, че основен елемент от семейния живот е взаимното удовлетворение от връзката родител дете, дори и тя да е прекъсната. В настоящия случай връзката е ограничена от националните власти, което безспорно представлява намеса в правото на зачитане на семейния живот. Изтъква, че упражняването на родителските права над деца не може да накърнява свободата на жалбоподателя да изповядва своята религия. Подчертава и приоритетната цел за отчитане на най-добрите интереси на децата, което включва съгласуване на образователния избор на родителите и опит да се постигне задоволителен баланс между индивидуалните концепции и когато е необходимо се определят минимални правила относно личните религиозни практики (вж. *F.L. v. France* (dec.), no. 61162/00). Разликата в третирането е дискриминационна, ако „няма обективна и разумна обосновка“, т.е. ако не преследва „легитимна цел“ или ако не е налице „разумно съотношение на пропорционалност“ между използваните средства и целта, която се търси. Като договарящите държави се ползват с известна свобода на преценка, която варира в зависимост от обстоятелствата.

44-52. В настоящия случай националните съдилища са взели предвид всички обстоятелства относно интересите на детето, състоящи се в необходимостта да се поддържа и насърчава развитието му в открита и спокойна среда, която съчетава, доколкото е възможно правата и убежденията на всеки от родителите. Според националните съдилища включването на детето в религиозните практики на жалбоподателя би я дестабилизирило, тъй като тя би била подтикната да се откаже от римокатолическата си религия и навици. Освен това съдилищата са взели предвид и използваните от жалбоподателя средства. Съдът отбелязва, че оспорваната мярка има малко влияние върху религиозните практики на жалбоподателя и е насочена към разрешаване на конфликта, произтичащ от противопоставянето между образователните концепции на двамата родители. На жалбоподателя не му е попречено да използва образователните принципи, които е избрал и той не е възпрепятстван да упражнява религиозните си практики. Наложено ограничение не се отразява по никакъв начин на родителските права на жалбоподателя и на контактите му с детето. Националните съдилища са се фокусирали единствено върху интересите на детето, като са приели, че опитите на жалбоподателя да въвличе детето в религиозните си дейности по-интензивно би било вредно за нея. В настоящия случай единствената цел на оспорваната мярка е да се запази свободата на избор на детето, като се вземат предвид образователните възгледи на нейния баща. Освен това, тъй като обстоятелствата могат да се променят, а и вътрешните решения не са окончателни, жалбоподателят може да подаде по всяко време повторно молба за преразглеждане на решението. С оглед на гореизложеното, фактът, че националните съдилища са разпоредили на жалбоподателя да се въздържа от активно въвличане на дъщеря си в религиозните си практики, не може да се разглежда като съставляващ

разлика в третирането между него и майката на детето въз основа на религията и съответно не е налице нарушение на чл. 14 от Конвенцията във връзка с чл. 8.

Оплакване за нарушение на чл. 8 от Конвенцията

53-56. Жалбоподателят се оплаква, че съдебното производство е продължило 4 години и 8 месеца и е имало непоправими последици върху отношенията му с дъщеря му. Съдът счита, че оплакванията следва да бъдат разгледани съгласно чл. 8 от Конвенцията. Правителството твърди, че производството е сложно и е изисквало разследване, като не е нарушило процесуалните права на жалбоподателя и е било в пълно съответствие с практиката на Съда. Посочва и че жалбоподателят не е претърпял никакви ограничения на родителските си права.

57-62. Съдът припомня, че въпреки че чл. 8 не съдържа изрични процедурни изисквания, процесът на вземане на решения, свързан с мерките за намеса, трябва да бъде справедлив и такъв, че да гарантира надлежно зачитане на интересите, защитени от чл. 8. В тази връзка Съдът може да вземе предвид продължителността на процеса на вземане на решение от страна на местните власти и всички свързани съдебни производства. Ефективното зачитане на семейния живот изисква бъдещите отношения между родител и дете да се определят единствено в светлината на всички уместни съображения, а не просто от изтичането на времето. В противен случай ще има незачитане на техния семеен живот и намесата в резултат на решението не може да се счита за „необходима“ по смисъла на чл. 8. Съдът допълнително изяснява, че в случаите, касаещи отношенията родител - дете, има задължение да се действа бързо и да се прояви изключително старание, с оглед на риска изтичането на време да доведе до de facto решаване на въпроса. Съдът отбелязва, че продължителността на първоинстанционното производство не може да се приеме за прекомерна. Въпреки

това обаче повече време е било необходимо на Апелативния съд и на Касационния съд. В това отношение Съдът отбелязва, че през това време жалбоподателят не е претърпял никакви ограничения на родителските си права и правата си на лични контакти. Освен това той изобщо не е доказал как продължителността на производството пред въззивния и касационния съд е могла да има непоправими последици върху отношенията му с дъщеря му. При тези обстоятелства Съдът намира, че жалбата на жалбоподателя е явно необоснована и следователно трябва да бъде отхвърлена съгласно чл. 35, §§ 3 (а) и 4 от Конвенцията.

Недостъпността на две точно определени обществени сгради с важно значение в местния живот, възпрепятстваща лице в инвалидна количка да участва в културни дейности и обществени събития, попада в обхвата на чл. 8 и следователно чл. 14 е приложим. Съдът проверява дали държавата е направила „необходими и подходящи модификации и приспособления“, които да улесняват хората с увреждания, без да ѝ налагат „непропорционално или неоправдано бреме“. Поради предприетите в случая значими мерки за постепенно постигане на универсална достъпност, не е налице дискриминация.

Решение по делото [Arnar Helgi Lárusson v. Iceland \(no. 23077/19\)](#)

Фактите: Жалбоподателят се придвижвал с инвалидна количка след претърпяна злополука. Заедно със сдружение на хора с гръбначни увреждания, завел дело срещу общината, която управлявала две според него недостъпни за инвалидни колички обществени сгради, и срещу собственика на едната от тях. В първата от сградите се намирал главният център за изкуство и култура в общината, а във втората – младежки център. Ищците сочели конкретни съоръжения, които ответниците

да бъдат задължени да изградят, за да осигурят достъпност. Искът бил отхвърлен с мотиви, че въпросът е изцяло в компетентността на общината и че тя се ползва с широка свобода на преценка относно приоритетите при отреждането на разполагаемите средства за подобряване на достъпността.

Решението:

28-31. Съдът отбелязва предварително, че е имал случаи да се занимае с достъпа до обществени места и последиците му за личния живот (*Botta v. Italy*, 24.02.1998 г.; *Zehnalová and Zehnal v. the Czech Republic* (dec.), no. 38621/97; *Glaisen v. Switzerland* (dec.), no. 40477/13; *Neagu v. Romania* (dec.), no. 49651/16). Комисията е разгледала проблеми с достъпа в контекста на правото на образование (*McIntyre v. the United Kingdom* (dec.), no. 29046/95) и Съдът, по подобен начин, въпроси относно улеснения за хора с увреждания в учебни заведения (*Enver Şahin v. Turkey*, no. 23065/12; *G.L. v. Italy*, no. 59751/15; *Çam v. Turkey*, no. 51500/08). Съдът се е произнесъл и по оплаквания във връзка с достъпа до местата за гласуване (*Toplak and Mrak v. Slovenia*, nos. 34591/19, 42545/19, и *Mólka v. Poland* (dec.), no. 56550/00) и с жилищното устройване (*Guberina v. Croatia*, no. 23682/13). Като предварителен въпрос Съдът обръща внимание и че страните по настоящото дело спорят относно действителната достъпност на двете сгради, но той ще се основе на преценката на националните съдилища, която няма за задача да замести, че сградите са били недостатъчно достъпни.

32-37. Жалбоподателят се оплаква от нарушение на правото, гарантирано му от чл. 14 (в частта „друг признак“) във връзка с чл. 8 от Конвенцията (в частта относно личния живот). Правителството твърди, че оплакването е недопустимо поради неизчерпване на вътрешноправните

средства за защита, тъй като на национално ниво жалбоподателят не се позовал достатъчно на правата си по Конвенцията, а главно на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (КПХУ). Съдът отхвърля възражението, като отбелязва, че се изисква оплакването да е било повдигнато „поне по същество“ (*Hanan v. Germany* [GC], no. 4871/16, § 148) и жалбоподателят, макар че пред Върховния съд не е препратил изрично към разпоредби на Конвенцията, и в двете съдебни инстанции по същество се е позовал на сочените пред Съда права достатъчно, за да даде възможност на националните съдилища да се произнесат по оплакванията му.

38-39. По допустимостта на жалбата правителството твърди и че достъпността на двете сгради не попада в обхвата на понятието „личен живот“ по смисъла на чл. 8 и следователно чл. 14 не е приложим. Няма връзка между исканите от жалбоподателя мерки и личния му живот. Освен това правото му на личностно развитие било зачетено, тъй като сградите били само частично недостъпни, а и като цяло той имал достъп до културни събития в региона. Жалбоподателят поддържа, че достъпът до двете сгради е от важно значение за включването или изключването му от местния културен и обществен живот. Няма достъп до подобни обществени места. Властите спонсорирали, най-малкото частично, дейностите и събитията в двете сгради именно за да подпомогнат местните жители в личностното развитие и взаимоотношенията им. Той доказал своя действителен и индивидуален интерес да участва, видно от признатата му от националните съдилища легитимация.

40-43. Съдът напомня, че чл. 14 не е самостоятелен, тъй като действа само по отношение на „упражняването на правата и свободите“, защитени от другите разпоредби на Конвенцията и протоколите ѝ. За прилагането му обаче не се изисква непременно да е нарушено някое от гарантираните от тях права и в този смисъл

той е автономен. Достатъчно за приложимостта му е фактите да попадат „в обхвата“ на друга разпоредба от Конвенцията или протоколите ѝ (напр. *Khamtokhu and Aksenchik v. Russia* [GC], nos. 60367/08, 961/11, § 53). Съдът е посочвал многократно, че понятието „личен живот“ по смисъла на чл. 8 е широко. То обхваща физическия и психологически интегритет и, до известна степен, правото на установяване и развитие на отношения с други човешки същества. Понякога то може да включва и правото на „личностно развитие“ (*Paradiso and Campanelli v. Italy* [GC], no. 25358/12, § 159). В свързаните с достъпност случаи Съдът е приел, че чл. 8 е приложим само в изключителни случаи, когато недостъпността на обществени и отворени за публиката сгради засяга живота на жалбоподателя по такъв начин, че е налице намеса в правата му на личностно развитие и на установяване и развитие на отношения с други човешки същества и с външния свят (цитираното *Zehnalová and Zehnal*). В цитираните *Botta*, *Zehnalová and Zehnal* и *Glaisen* той е счел, че липсата на достъп с инвалидна количка не попада в обхвата на личния живот и следователно чл. 14 във вр. с чл. 8 не е приложим. По оплакването на жалбоподателя в *Botta*, че властите не са взели мерки, за да му осигурят достъп до частен плаж далече от местоживеенето му, Съдът е приел, че става въпрос за междуличностни отношения с толкова широк и неопределен обхват, че не може да има мислима пряка връзка между мерките, изисквани от държавата за да поправи пропуските на частните къпални, и личния живот на жалбоподателя. В *Zehnalová and Zehnal* той е намерил, че жалбоподателите, които се оплакват, че общината е бездействала и не е осигурила достъп на първата жалбоподателка до 174 обществени или отворени за публиката сгради, не са предоставили точни данни за пречките, които ѝ е създала липсата на достъп, и тя не е успяла да докаже специална връзка между тази липса и личния ѝ живот. В *Glaisen* Съдът е отчел, че само 10% до 12% от филмите се прожектират единствено в частния киносалон, до който

жалбоподателят се оплаква, че няма достъп, а останалите местни кинозалони са достъпни, и е приел, че животът му не е засегнат по такъв начин, че да е осъществена намеса в правото му на личностно развитие и установяване и развитие на взаимоотношения.

44-47. Съдът намира обаче, че положението в настоящия случай трябва да се разграничи от това по горните дела. За разлика от *Botta*, тук се касае за проблем с достъпа до сгради, собствени на общината, в която живее жалбоподателят, или управлявани от нея. За разлика от *Zehnalová and Zehnal*, той е посочил малък и точно определен брой недостъпни сгради и е обяснил как липсата на достъп до тях засяга живота му, а за разлика от *Glaisen*, тук не става въпрос за само едно от няколко подобни управлявани от частни субекти културни учреждения. Съгласно предоставените от самото правителство данни, едната от сградите е главният център за изкуство и култура в общината, а и двете са единствените с подобно предназначение в нея. Втората сграда, макар и основно за деца и младежи, е обществена и залата ѝ се предоставя за дейности и събития, на които могат да присъстват родителите. Така жалбоподателят е посочил ясно две конкретни сгради, притежавани или управлявани от общината и явно играещи важна роля в живота там, като твърди, че липсата на достъп до тях му е попречила да участва в съществена част от предлаганите културни дейности и в социални събития с децата му. Съдът си дава сметка колко важно е на хората с увреждания да бъде предоставена възможност за пълно интегриране в обществото и участие в живота на общността, както е подчертал Съветът на Европа, и това е довело до значително развитие в европейските и международни стандарти. Комитетът по КПХУ е отбелязал, че достъпността е предпоставка хората с увреждания да живеят независимо и да участват пълно и равноправно в обществото¹. При това положение и с оглед на обстоятелствата в случая, Съдът е убеден, че разглежданият

¹ Общ коментар № 6 (2018) за равенството и недискриминацията, 26.04.2018 г., UN Doc.

CRPD/C/GC/6, цитиран в частта на решението относно приложимите международни документи.

проблем е бил в състояние да засегне правата на жалбоподателя на личностно развитие и на установяване и развитие на отношения с други човешки същества и с външния свят. Следователно въпросът попада в обхвата на „личния живот“ по смисъла на чл. 8 от Конвенцията и чл. 14 във вр. с чл. 8 е приложим. Съдът обявява жалбата за допустима.

48-54. По съществото на оплакването жалбоподателят твърди, че не е могъл да посети изложби, концерти и други културни събития, което е възпрепятствало сериозно участието му в обществото и го е поставило в неравно положение спрямо останалите жители на общината, както и че не е могъл да придружи децата си на събития, на които другите родители са били в състояние да присъстват. Поддържа, че Съдът трябва да провери не дали държавата е била длъжна да преодолее *de facto* дискриминация в резултат на липсата на достъп, а дали е имала право да предлага културни услуги, недостъпни за хора в инвалидни колички поради мястото, където се предоставят. Това било по-малко бремене за нея. Националните съдилища не потърсили баланса между съответните права и не преценили дали взетите мерки са достатъчни, а се позовали единствено на компетентността на общината. Правителството поддържа, че жалбоподателят не е претърпял дискриминация, тъй като били взети мерки за осигуряване на разумни улеснения, така че той да упражнява правата си наравно с другите. Задълженията за осигуряване на достъпност били с постепенен характер и държавата ги изпълнила, като предприела инициативи за подобряване на достъпа, които започнала да привежда в действие. Заключение на съдилищата било правилно, защото определянето на приоритети при подобни инициативи било неизбежно, а общината имала и вече частично била изпълнила мащабни планове, като дала предимство на административните и образователни сгради. Жалбоподателят не бил лишен от възможност да участва в живота на общността, тъй като имало и други, достъпни сгради с културно предназначение. Той не доказал да се нуждае от ежедневно ползване на двете сгради, за да упражнява претендираните

права. Като цяло съдилищата постигнали справедлив баланс между обществения интерес и неговия интерес от „перфектна достъпност“.

55-59. Съдът напомня, че забраната за дискриминация обхваща не само различното третиране на лица в сходно положение, но и пропуската на държавите да третират различно лица в значително различаващо се положение, без обективно и разумно оправдание (*J.D. and A. v. the United Kingdom*, nos. 32949/17, 34614/17, § 84, с препратки, по-специално *Thlimmenos v. Greece* [GC], no. 34369/97, § 44). Разликата в обстоятелствата е значителна, ако е достигнат определен праг – мярката трябва да предизвиква особено увреждащи последици за някои лица в резултат на защитен признак във връзка с положението им и в светлината на твърдяното основание за дискриминация (напр. *Napotnik v. Romania*, no. 33139/13, § 73). Ефективното упражняване на много от правата по Конвенцията от хората с увреждания може да изисква властите да предприемат разнообразни позитивни мерки (цитираното *Mólka*), поради което този праг трябва да бъде достигнат и когато жалбоподателят твърди дискриминация вследствие на невзети от държавата позитивни мерки (цитираното *Toplak and Mrak*, § 111). Съдът отбелязва също така, че Конвенцията трябва да се тълкува, доколкото е възможно, в съответствие с други международноправни норми, от които представлява част (цитираното *Enver Şahin*, § 53) и следователно трябва да се имат предвид разпоредбите на КПХУ, наред с други относими актове. Съгласно Общ коментар № 2 на Комитета по КПХУ, отказът на достъп за хората с увреждания до, *inter alia*, отворени за публиката съоръжения и услуги трябва да се разглежда в контекста на дискриминацията (цитираното *Toplak and Mrak*, § 112). Съдът напомня, че държавите се ползват с известна свобода на преценка дали и до каква степен различията в иначе

сходни положения оправдават различно третиране (цитираното *Toplak and Mrak*, § 113). Счита, че при оплакване от недостъпност на обществени сгради в контекста на правото на зачитане на личния живот тази свобода трябва да е широка, подобно на обичайно предоставяната по отношение на общи мерки, свързани с икономическа или социална стратегия. По предишни дела във връзка с правата на хората с увреждания Съдът се е позовавал на КПХУ и е приемал, че чл. 14 от Конвенцията трябва да се тълкува в светлината на разпоредбите за „разумни улеснения“ (вж. определението в чл. 2 от КПХУ). Такива улеснения спомагат за поправяне на фактически неравенства, които са неоправдани и следователно представляват дискриминация (цитираните *Çam*, § 65, и *Toplak and Mrak*, § 114). Съдът смята, че тези съображения са приложими и спрямо участието на хората с увреждания в обществения и културен живот. Отбелязва, че чл. 30 от КПХУ изрично изисква да им се гарантира възможност за равностойно участие в културния живот.

60-61. Според Съда преценката в настоящия случай следва да се извърши от гледна точка на въпроса дали националните власти са изпълнили позитивното си задължение да вземат подходящи мерки, за да осигурят на жалбоподателя възможност да упражнява правото си на личен живот на равна основа с другите хора. Поради това и с оглед на фактите в случая, тестът, който трябва да се приложи, е ограничен до проверка дали държавата е направила „необходими и подходящи модификации и приспособления“, които да улесняват хората като него и които същевременно не ѝ налагат „непропорционално или неоправдано бреме“.

62-65. Съдът отбелязва, че не разполага с предварително направена от националните съдилища оценка с оглед на баланса на

конкуриращите се интереси и по въпроса дали са били предприети достатъчно стъпки, за да се отговори на свързаните с достъпността нужди на хората с увреждания, в т.ч. жалбоподателя, тъй като те не са признали и оценили изрично неговите права и интереси, а са решили делото главно на основание дискрецията на общините. Независимо от това, предвид посочения ограничен обхват на проверката и широката свобода на преценка на държавата, Съдът не е убеден, че липсата на достъп до двете сгради представлява дискриминационен пропуск на ответната държава да вземе достатъчно мерки за поправяне на фактически неравенства, за да осигури на жалбоподателя възможност да упражнява правото си на личен живот на равна основа с другите хора. След като през 2011 г. парламентът е одобрил план за действие, който се позовава на КПХУ и другите свързани с правата на човека международни задължения на Исландия и призовава общините да проведат проверка за достъпността на обществените места, като при нужда изготвят план за подобряването ѝ, общината, в която живее жалбоподателят, е положила значителни усилия. В решението си относно подобренията тя е дала приоритет на местата за образование и спорт, което не е нито произволна, нито неразумна стратегия, като се има предвид и акцентът върху образованието и свързаните с него съоръжения в практиката на Съда (цитираните *Enver Şahin* и *Çam*). Последващи подобрения на достъпността, макар че не са решаващи за преценката по делото, все пак показват обща решимост да се работи за постигане на универсална достъпност, в съответствие с относимите международни актове. Поради това Съдът приема, че при обстоятелствата в случая натоварването на държавата със задължение по Конвенцията за предприемане на още мерки би представлявало налагане на „непропорционално или неоправдано бреме“ в контекста на установените в

практиката му нейни позитивни задължения да създаде разумни улеснения за жалбоподателя. В заключение Съдът намира, че ответната държава и общината са взели значими мерки за оценка и задоволяване на нужда та от осигуряване достъпност на обществените сгради, в рамките на разполагаемия бюджет и при зачитане на културното наследство, към което спадат двете сгради. С оглед на горното и на вече взетите мерки, той счита, че жалбоподателят не е бил дискриминиран при упражняването на правото му на зачитане на личния живот и не е налице нарушение на чл. 14 във вр. с чл. 8 от Конвенцията.

1) Протокол (№ 33) относно член 157 ДФЕС, приложен към ДФЕС, и член 12 от Директива 2006/54/ЕО от 5 юли 2006 година за прилагането на принципа на равните възможности и равното третиране на мъжете и жените в областта на заетостта и професиите трябва да се тълкуват в смисъл, че предвиденото в тези разпоредби ограничаване във времето на действието на принципа на равното третиране на мъжете и жените не се прилага по отношение на национална правна уредба, която предвижда годишно адаптиране на пенсиите за осигурителен стаж и възраст, изплащани по професионална социалноосигурителна схема, приложима след датата, посочена в тези разпоредби.

2) Член 157 ДФЕС и член 5, буква в) от Директива 2006/54 трябва да се тълкуват в смисъл, че допускат национална правна уредба, която предвижда прогресивно намаляващо годишно адаптиране на размера на пенсиите за осигурителен стаж и възраст на националните държавни служители

в зависимост от този размер и абсолютно никакво адаптиране над определен размер на пенсията, в случай че тази правна уредба засяга неблагоприятно много по-голям брой получатели мъже, отколкото жени, доколкото посо-чената правна уредба преследва последователно и систематично целите за осигуряване на устойчиво финансиране на пенсиите за осигурителен стаж и възраст и намаляване на разликата между равнищата на пенсиите, финансирани от държавата, без да надхвърля необходимото за постигането на тези цели.

Решение на СЕС по [дело C-405/20](#)

Член 5, § 1, първа алинея от Директива 2008/104/ЕО от 19 ноември 2008 година относно работа чрез агенции за временна заетост във връзка с член 3, § 1, буква е) от нея трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална правна уредба, съгласно която обезщетението, което наетите чрез агенция за временна заетост работници могат да претендират в случай на прекратяване на трудовото им правоотношение с предприятие ползвател за неизползваните дни платен годишен отпуск и съответната добавка за годишен отпуск, е по-ниско от обезщетението, което тези работници биха могли да претендират, в същото положение и на същото основание, ако бяха назначени пряко от това предприятие ползвател, за да изпълняват в него същите функции за същия период.

Решение на СЕС по [дело C-426/20](#)

9. ДРУГИ ПРАВА

Не е налице нарушение на чл. 13 от Конвенцията, тъй като партията жалбоподател е разполагала с ефективно правно средство за защита пред най-висшестоящата национална юрисдикция, компетентна да се произнася по спорове като повдигнатия от нея, която е упражнила контрол върху оспорените решения от фактическа и от правна страна. Обстоятелството, че нейните решения не могат да бъдат оспорвани пред Конституционния съд или друга юрисдикция само по себе си не е в противоречие с чл. 13.

Решение по делото [Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi c. Turquie \(n° 41955/14\)](#)

Вж. по-горе раздел „Свобода на изразяване, на съвестта и на религията и на сдружаване“

Неприлагането на бързи и решителни мерки за десегрегация в начално училище, посещавано почти изцяло от деца от ромски и египетски произход, както и липсата на обективна и разумна обосновка за това, представлява непряка дискриминация и нарушение на чл. 1 от Протокол № 12 към Конвенцията.

Решение по делото [X and Others v. Albania \(nos. 73548/17 and 45521/19\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са 18 албански граждани от ромски или египетски произход, живеещи в гр. Корча и посещаващи местното училище „Naim Frashëri“. В периода 2012 – 2019 г. 89% от

учениците в училището били от ромски или египетски произход. През 2012 г. правителството създадо програма, предвиждаща хранителна помощ за ученици от ромски и египетски произход, която целяла стимулирането на децата от тези общности да посещават училище. На 11 септември 2014 г. Комисарят за защита от дискриминацията („Комисарят“) издала препоръка до Министерството на образованието и спорта за предприемане на мерки, с които да се избегнат ситуации, в които дадено училище да се посещава единствено и само от деца от двете общности. През 2015 г. Омбудсманът препоръчал на министерството да предприеме проактивни действия за прекратяване на дискриминацията на посочените ученици, както и да бъде създаден механизъм за наблюдение на прилагането на мерките за десегрегация във всички училища. Отчетено било, че свръхпредставянето на деца от ромски и египетски произход в дадени училища е резултат от програмата за хранителна помощ. На 22 септември Комисарят констатирал въз основа на свръхпредставянето на децата от ромски и египетски произход в училище „Naim Frashëri“, че те са жертва на непряка дискриминация. Комисарят приел, че поставянето на деца от малцинствени общности в специално училище ги изолира и не им позволява да се интегрират в обществото и задължил Министерството да предприеме незабавни мерки за промяна на положението. През декември 2015 г. Министерството обещало да предприеме няколко десегрегационни мерки - хранителната помощ да обхване и деца от

останалите етнически групи, а училището да бъде обединено с три други учебни заведения. През февруари 2017 г. била изпълнена първата мярка. На 14 април 2017 г. Министерството уведомило Комисаря, че училището продължава да се посещава предимно от деца от ромски и египетски произход, а обединението на училищата било отложена за следващата учебна година, но така и не се случило поради ремонт на сградата му. На 25 февруари 2019 г. Министерството уведомило Комисаря, че 60% от учениците са от ромски или египетски произход. Според жалбоподателите този процент е в действителност неверен, тъй като имало деца, които са регистрирани в училището, но посещават други учебни заведения.

Решението:

Относно оплакването за нарушение на чл. 1 от Протокол № 12 от Конвенцията.

Жалбоподателите се оплакват, че са били дискриминирани по отношение на правото си на всеобщо образование в резултат на неуспеха на властите да приложат десегрегационни мерки за преодоляване на прекомерното представителство на ромските/египетските ученици в конкретно учебно заведение.

По допустимостта на жалбата:

56-58. Правителството твърди, че жалбоподателите не са изчерпали вътрешноправния ред за защита, тъй като не са подали иски за обезщетение пред националния съд. Жалбоподателите заявяват, че Комисарят за защита от дискриминацията е констатирал наличието на непряка дискриминация и воденето на производство пред националния съд би било лишено от смисъл. Уточняват, че крайната им цел е да сложат край на дискриминацията, а не да получат парично обезщетение.

59-66. Съдът напомня, че целта на изискването за изчерпването на вътрешно правните средства за защита е да се даде шанс на държавите да предоставят такава. То се основава на презумпцията, че в националното право съществува ефективно правно средство за защита. В същото време е необходимо правилото да се прилага с известна степен на гъвкавост и без излишен формализъм, като се има предвид контекстът на защита на правата на човека. По отношение на конкретния случай отбелязва, че средство за защита, което предвижда финансова компенсация, без да предотвратява продължаването на твърдяното нарушение, не може да бъде да се счита за ефективно. Съдът отхвърля възраженията на правителството и приема жалбата за допустима.

По съществуването на жалбата:

67-74. Жалбоподателите твърдят, че тяхното отделяне като етническа група във въпросното училище представлява дискриминация на етнически признак и попада в обхвата на чл. 1 от Протокол № 12 към Конвенцията. Властите не са приложили предложените от тях мерки за десегрегация. Според правителството до тази сегрегация се е стигнало в резултат на демографските промени в региона. Твърди, че правителството не е спирало по никакъв начин представителите на двете общности да посещават различни училища.

75-80. Съдът уточнява, че в понятието „дискриминация“ по чл. 1 от Протокол № 12 и чл. 14 от Конвенцията е вложен еднакъв смисъл. Следователно стандартите за защита срещу дискриминация, закрепени в практиката на Съда по чл. 14, следва да се прилагат и по отношение на чл. 1 от Протокол № 12. Съдът е установил, че дискриминацията представлява различно третиране на лица в сходни ситуации, без обективна и разумна обосновка за това. Все пак се допуска държавите да третират

различни групи по различен начин, за да бъдат компенсирани фактическите неравенства помежду им. Също така в практиката си Съдът е установил, че липсата на расова сегрегация в обществото е основна демократична ценност (вж. *Vona v. Hungary*, по. 35943/10, § 57).

81-86. Съдът отбелязва, че правителството не спори, че жалбоподателите са били поставени в ситуация на сегрегация. Също така, жалбоподателите не твърдят, че тяхното отделяне е било умишлено. Формално училището не е създадено, за да приема единствено или преимуществено ученици от ромски произход, но фактическата ситуация е именно такава. Според Съда основният въпрос е дали правителството е изпълнило позитивното си задължение да поправи така създалата се ситуация на фактическо неравенство. Необходими са мерки, които да препятстват маргинализирането на децата от тези общности и да им предоставят възможност да живеят като пълноправни граждани още от ранните си години. В тази връзка се отчита забавянето на прилагането на обявените мерки, което не е съобразено със ситуацията и с указанията на Комисаря за защита от дискриминация за незабавни действия. Съдът приема, че обединяването на училището с други учебни заведения представлява подходяща мярка и изразява неразбиране защо тя не е била приложена.

87-88. Съдът отбелязва, че вече е установил нарушение на забраната за дискриминация в подобен контекст, когато държавата не е приложила мерки за десегрегация (вж. делото *Lavida and others v. Greece*, по. 7973/10). Съдът счита, че и в настоящия случай закъсненията и неприлагането на подходящи десегрегационни мерки нямат обективно и разумно оправдание. Поради тази причина Съдът приема, че е налице

нарушение на чл. 1 от Протокол № 12 към Конвенцията.

Основното право, гарантирано в член 50 от Хартата на основните права на Европейския съюз, при прочита му във връзка с член 52, параграф 1 от нея, трябва да се тълкува в смисъл, че то:

- допуска ограничаването на кумулирането на производства и санкции с наказателноправен характер при измамно укриване или пропуски при деклариранетов областта на данъка върху добавената стойност (ДДС), предвидено в национална правна уредба само за най-тежките случаи, да произтича единствено от установената съдебна практика, която тълкува ограничително законовите разпоредби, определящи условията за прилагане на това кумулиране, стига към момента на извършване на престъплението да е разумно предвидимо, че то може да бъде предмет на кумулиране на производства и санкции с наказателноправен характер, но

- не допуска национална правна уредба, която в случаите на кумулиране на имуществена санкция и наказание лишаване от свобода не гарантира посредством ясни и точни правила — при необходимост, съобразно тълкуването, дадено им от националните съдилища — че общата тежест на всички наложени санкции не надхвърля тежестта на установеното престъпление.

Решение на СЕС по [дело C-570/20](#)

10. РЕШЕНИЯ НА СЪДА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Член 1, § 2 от Директива 93/13/ЕИО относно неравноправните клаузи в потребителските договори трябва да се тълкува в смисъл, че в материалния обхват на тази директива не попадат договорни клаузи, отразяващи разпоредби на националното право, съгласно които продавачът или доставчикът е бил принуден да предложи на потребителя изменение в първоначалния им договор посредством споразумение, чието съдържание е определено от тези разпоредби, а потребителят е имал възможност да се съгласи с това изменение.

Решение на СЕС по [дело C-567/20](#)

Република България:

не е изпълнила задълженията си по член 13, параграф 1 от Директива 2008/50/ЕО от 21 май 2008 година относно качеството на атмосферния въздух и за по-чист въздух за Европа във връзка с приложение XI към нея, като не е гарантирала в зона BG0006 (Югоизточна) да не се превишават систематично и постоянно, от една страна, от 2007 г. до 2018 г. включително, почасовата пределно допустима стойност за серен диоксид (SO₂), и от друга, от 2007 г. до 2018 г. включително, с изключение на 2010 г. и 2012 г., дневната пределно допустима стойност за този замърсител, и не е изпълнила задълженията си по член 23, параграф 1 от посочената

директива във връзка с раздел А от приложение XV към нея, като не е приела, считано от 11 юни 2010 г., подходящи мерки, за да гарантира спазването на пределно допустимите стойности за SO₂ в тази зона, и по-специално като не е гарантирала, че плановете за качеството на въздуха предвиждат подходящи мерки, така че периодът на превишаване на тези пределно допустими стойности да бъде възможно най-кратък.
Решение на СЕС по [дело C-730/19](#), [Европейска комисия срещу Република България](#)

Член 6, § 1 и член 7, § 1 от Директива 93/13/ЕИО от 5 април 1993 г. относно неравноправните клаузи в потребителските договори трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национална правна уредба, която предвижда, че когато срещу издадена по искане на възискател от съда заповед за изпълнение длъжникът не е подавал възражение, впоследствие, поради това че силата на пресъдено нещо, с която се ползва тази заповед, имплицитно обхваща действителността на съответните клаузи, с което се изключва изцяло разглеждането на тяхната действителност, съдът по изпълнение не може да контролира евентуалния неравноправен характер на клаузите от договора, които са послужили като основание за издаването на тази заповед. Обстоятелството, че към датата, на

която заповедта е влязла в сила, длъжникът не е знаел, че може да бъде квалифициран като „потребител“ по смисъла на тази директива, е без значение в това отношение.

Решение на СЕС (голям състав) по съединени дела [C-693/19](#) и [C-831/19](#)

Фондация „Български адвокати за правата на човека“

Гр. София 1000
Ул. „Гурко“ № 49, вх. А, ет. 3
Тел./Факс. : 02/980 39 67

e-mail: hrlawyer@blhr.org

www.blhr.org

Редактор на броя *София Разбойникова*

Подбор на решенията на ЕСПЧ *София Разбойникова*

За изготвянето на броя допринесоха и *Анна Гаврилова-Анчева, Ивелин Ангелов, Пламен Стефанов, Станимира Велева-Моллова.*

E-mail за връзка: hrlawyer@blhr.org

© Всички права запазени

Публикуваният текст не обвързва Европейския съд по правата на човека, Съвета на Европа или Съда на Европейския съюз.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на фонд „Активни граждани България“ по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация „Български адвокати за правата на човека“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на фонд „Активни граждани България“.